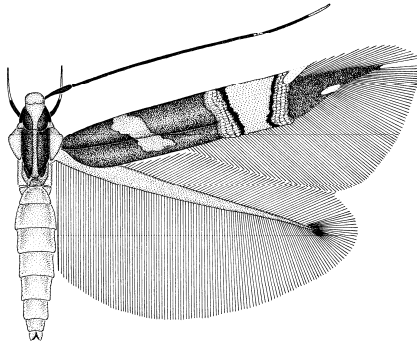

FRANJE

Jaargang 18 (36)

september 2015

ISSN: 1388-4409

**Mededelingen uit de Secties “Snellen” en “Ter Haar” van de Nederlandse
Entomologische Vereniging**

Colofon

Franje is het gezamenlijke contactorgaan van de secties “Snellen” en “Ter Haar” van de Nederlandse Entomologische Vereniging en verschijnt twee maal per jaar.

Logo: *Cosmopterix zieglerella* door Sjaak Koster

Redactie: Maurice Jansen.

Redactieadres: Maurice Jansen, Appelgaard 9, 4033 JA Lienden. Tel: 0344-603758 (privé), 06-46318831 (werk); e-mail: m.g.m.jansen@nvwa.nl (werk); mgmjansen@gmail.com (privé)

Bestuur sectie Snellen:

E-mail: snellen@nev.nl

voorzitter: Tymo Muus, Hogewal 137, 8331 WP Steenwijk 06-20358505.

secretaris: Camiel Doorenweerd, Zonneveldstraat 10A, 2311 RV Leiden

penningmeester: Remco Vos, Minstreelpad 79, 3766 BS Soest

lid: Violet Middelman, Minstreelpad 79, 3766 BS Soest. Tel: 06-11268833

Bestuur sectie Ter Haar:

voorzitter: Siep Sinnema, Sparjeburd 29, 8409 CK Hemrik, tel: 0516-471222; e-mail: s.g.sinnema@online.nl

secretaris: Hans Groenewoud, Hatertseweg 620, 6535 ZZ Nijmegen, tel: 024-3541725; e-mail: groenewoud.en.devissier@gmail.com

penningmeester: Penningmeester: Mathilde Groenendijk, Doorneberglaan 287, 1974 NK IJmuiden, e-mail: mathilde.groenendijk@filternet.nl.

lid: Sandra Lamberts, Bergstraat 39, 1931 EN Egmond aan zee; tel: 06-57104851; e-mail: sl.lavendel@gmail.com

lid: Gerrit Tuinstra, De Twee Gebroeders 214, 9207 CB Drachten. Tel. 0512-518246; e-mail: g.tuinstra14@gmail.com

Lidmaatschap voor leden van Snellen: € 9,- per jaar, bij voorkeur te voldoen op banknummer (IBAN) NL85 INGB 0006 6797 53 t.n.v. Sectie Snellen in Soest. Dit onder vermelding van ‘Contributie Snellen’ en het jaartal.

Foreign members can pay their yearly subscription of € 9,00 at the international banking account number (IBAN) NL85 INGB 0006 6797 53 t.n.v. Sectie Snellen in Soest (BIC code INGBNL2A).

Lidmaatschap voor leden van Ter Haar: € 12,- per jaar,

IBAN-nummer: NL 36 INGB 0004 3165 51 t.n.v. sectie Ter Haar, IJmuiden.

Website NEV: www.nev.nl.

Website Snellen: www.sectiesnellen.nl

Website Ter Haar: www.sectieterhaar.com

INHOUD

Camiel Dooreweerd

Verslag bijeenkomst Sectie Snellen op 28 februari 2015 te Schoonrewoerd.	58
Louis van Deventer: Bijzondere microlepidoptera uit Brabant	62
Willem Ellis: Nachtvlinderstand in 2014	64
Camiel Dooreweerd: Gaan micro-CT scans genitaalpreparaten vervangen?	67
Koen van Dijken: Micro's in het Beijumerbos	67
Klaas Kaag: Nieuwe micro's in de Kop van Noord-Holland	68
Jan Scheffers: Opmerkelijk: <i>Lampronia morosa</i>	69
Hans Huisman: Enkele micro's	70
Hugo van der Wolf: <i>Coleophora boreella</i> voor de tweede maal gevonden.....	71
Ben van As: Het waarnemerseffect bij <i>Ectoedemia quinquella</i>	72
Tymo Muus: De aquariummicro <i>Parapoynx diminutalis</i>	73
Tymo Muus: De jaarlijsten en de toekomst.....	74

Hans Groenewoud

Verslag bijeenkomst Sectie Ter Haar op 4 april 2015 te Schoonrewoerd.	81
Gerrit Tuinstra: 'Voorlopige atlas' van de Macro nachtvlinders in Friesland	84
Trees Kaizer: laat een aantal vlinders zien.	84
Joke Stuurman: Rupsen van de purperbeer (<i>Rhyparia purpurata</i>)	85
Ruud Vis: <i>Biston betularia</i> II.....	86
Tymo Muus: De toekomst van de 'Jaarlijsten'	87
Sandra Lamberts: Nachtvlindermonitoring in Limburg 2014	88
Marcel Prick: Bijzondere waarnemingen van macronachtvlinders in 2014.....	90
Ben van As: Vlinders in bunkers	93
Sandra Lamberts: Zeven onvergetelijke weken in Peru	94
Frans Post: Bijzondere waarnemingen	97
Harry Groenink: Vlinders zien met diverse afwijkingen.	97
Bijlage: verslag kascommissie	98
Programma volgende bijeenkomst sectie Snellen	99
Programma volgende bijeenkomst sectie Ter Haar	100

Verslag bijeenkomst Sectie Snellen op 28 februari 2015 te Schoonrewoerd.

Camiel Doorenweerd

Aanwezig (38 pers.): Ben van As, Anton Cox, Guido De Prins, Guus Dekkers, Louis van Deventer, Camiel Doorenweerd, Willem Ellis, Cees Gielis, Ab Goutbeek, Frans Groenen, Bert Groothedde, Dirk de Haan, Alrik Hoven, Hans Huisman, Maurice Jansen, Klaas Kaag, Trees Kaizer, Maja de Keijzer, Sandra Lamberts, Violet Middelman, Tymo Muus, Charles Naves, Erik van Nieukerken, Grace Nijland, Leo Poot, John van Roosmalen, Jan Scheffers, Marja van der Straten, Chris Snyers, Carina Van Steenwinkel, Zoë Vanstraelen, André Verboven, Remco Vos, Eddy Vermandel, Arnold Wijker, Steve Wullaert, Hugo van der Wolf, Kees Zwakhals.

Huishoudelijk gedeelte

1. Opening

Er zijn maar liefst zeven nieuwe leden te melden: Koen van Dijken (Groningen), Guido De Prins (Antwerpen, België), Carina Van Steenwinkel (Mol, België), Sebastiaan van Doorn (Soest), George Sinnema (Leeuwarden), Ben Sleeman (Haarlem) en Guus Dekkers (Roosendaal), namens de sectie van harte welkom! Tijdens de verwelkoming van deze nieuwe leden geeft ook Trees Kaizer (Amsterdam) aan dat ze lid wordt, welkom! Barry Teunissen heeft zijn lidmaatschap opgezegd. Vanwege de ziekte van Lyme kan hij zich niet meer bezig houden met kleine vlinders, hij is wel lid geworden van Ter Haar om zo toch bij te blijven.

2. Bespreking verslag najaar 2014

De voorzitter merkt op dat Franje 35 meer platen in kleur bevat dan gebruikelijk: acht stuks, en meer pagina's dan gebruikelijk. De zaal geeft aan dat ze het een mooie editie vinden. Uiteraard levert een dikkere en kleurrijkere Franje ook hogere kosten op, het bestuur zal dit in de gaten houden maar begrijpt dat men in principe een Franje in de vorm van editie 35 de moeite waard vindt. Erik van Nieukerken geeft wel aan dat Franje niet Entomologische Berichten (EB) moet gaan overnemen. De zaal onderstreept dit: alles wat voor een breder, eventueel internationaal, publiek interessant is, kan beter in EB gepubliceerd worden. Bij alle aangeleverde stukken is er door de auteurs rekening gehouden met de Nederlandse namen naast Latijnse namen, het bestuur wil iedereen bedanken hier voor open te staan. Er is één inhoudelijke correctie: op blz. 44 had niet 'rups' maar 'zakje' moeten staan. Het verslag wordt aangenomen.

3. Bestuursmededelingen intern

- Dagprogramma.
Doordat praatjes via www.sectiesnellen.nl vooraf aangemeld konden worden heeft het bestuur voorafgaand aan de bijeenkomst al een voorlopig dagprogramma op kunnen stellen en deels vooraf aan kunnen kondigen. Het bestuur hoopt dat iedereen

hier de meerwaarde van inziet en probeert het vooraf aanmelden te stimuleren. Ook nieuw is dat er een middagpauze is ingelast, nadat meerdere leden hadden aangegeven dat het anders een lange zit was.

- Themalezingen.

In navolging van de vraag om themalezingen tijdens de vorige bijeenkomst heeft het bestuur Jack Windig, medewerker van de Wageningen Universiteit en actief validator op Waarneming.nl, bereid gevonden om een lezing te verzorgen tijdens de najaarsbijeenkomst over de ontwikkelingen van de vlinderfauna van Flevoland. Als er leden zijn met verdere ideeën voor sprekers, of zelf een lezing willen verzorgen wordt verzocht deze te melden bij het bestuur.

- Weekendexcursie 2015.

De weekendexcursie wordt gehouden in het weekend van **19-22 juni 2015** in Zuid Limburg, georganiseerd door Ter Haar lid Frans Post. Omdat Frans er niet bij kon zijn geeft Camiel wat achtergrondinformatie over het gebied. Het zuiden van Limburg is geologisch gezien onderdeel van de noordelijkste uitloper van het Ardennen Massief. Er komen oude aardlagen aan de oppervlakte en het landschap kenmerkt zich door geulen en kalkrijke plateaus. Er is veel voor Nederland unieke flora te vinden, en dus ook bijzondere vlinders. Het is een buitenkans om in dit gebied te kunnen vlinderen. Frans Post regelt vergunningen voor de Vrakelberg, de Kunderberg en het Vijlener bos. Het Vijlener bos is het, in Nederland, hoogst gelegen eikenbos. De accommodatie voor de excursie is de, goed verzorgde, Geulhof, te Mechelen. Zodra er meer bekend is over de kosten en hoe men zich op kan geven zal het bestuur dit per e-mail laten weten.

4. Financieel verslag

Penningmeester Remco Vos: het resultaat van 2014 was goed, met een klein plusje. Dit kwam mede doordat er twee relatief kleine uitgaven waren van Franje, doordat Franje nu deels digitaal is en er in een aantal gevallen al in 2014 contributie is betaald voor 2015. De begroting voor 2015 kent een aantal nieuwe posten: reiskosten van het bestuur, bankkosten en overige kosten voor bijvoorbeeld een uitgenodigde spreker. Hierdoor ontstaat er een klein negatief resultaat, maar als de eerder betaalde contributies worden meegerekend verdwijnt het negatieve saldo in een klein positief resultaat. Tymo geeft aan dat het bestuur ambitieus is en dat dit voor 2016 mogelijk een hogere contributie vraagt. De zaal erkent dat er al langere tijd geen verhoging is geweest en dat de contributie bij Ter Haar 12 € is. Aan de andere kant staat er nu een flinke reserve op de bankrekening ter grootte van een aantal maal de jaaromzet en de vraag is of het niet beter zou zijn om dit eerst te gebruiken. Het bestuur neemt alle opmerkingen mee en komt hier bij de najaarsbijeenkomst op terug.

Per 1 januari 2015 zijn er 78 betalende leden = € 702,00 (bestuursleden hoeven niet te betalen)

Nog te ontvangen voor 2013 + 2014 = € 90,00

Vooruit ontvangen voor 2015 = € 180

Contributie begroot: $702 + 90 - 180 = € 612$

* Dit doordat al veel leden (20) hun contributie al in 2014 betaald hebben.

Financieel jaaroverzicht 2014

Inkomsten	Begroot	Werkelijk	Uitgaven	Begroot	Werkelijk
Contributies		729	Zaalhuur		150
Rente		3	Kosten Franje		115
Giften		7	(Reis)kosten bestuur		93
			Bankkosten		
			Overige kosten		23
			Website		17
		739			397
Positief expl.res.		342			
Beginsaldo Bank 01-01-14		1,514	Eindsaldo Bank 31-12-14		1,879
Beginsaldo Kas 01-01-14		69	Eindsaldo Kas 31-12-14		46
		1,582			1,924
Mutatie liquide middelen		342			

Begroting 2015

Inkomsten	Begroot Jaar 2015	Werkelijk Jaar 2014	Uitgaven	Begroot Jaar 2015	Werkelijk Jaar 2014
Contributies	612	729	Zaalhuur	150	150
Rente		3	Kosten Franje	150	115
Giften		7	(Reis)kosten bestuur	200	93
			Bankkosten	100	0
			Overige kosten	75	23
			Website	20	17
	612	739		695	397
			<i>Negatief resultaat *</i>	-83	

5. Bestuursmededelingen extern

- John van Roosmalen nieuw lid WVF!
De werkgroep vlinderfaunistiek (WVF) is een onderdeel van EIS-NL dat zich bezig houdt met alle waarnemingsgegevens van vlinders in Nederland. De sectie Snellen is hierin vertegenwoordigd door twee leden: Maurice Jansen en, tot voor kort, Frans Groenen. Nadat de termijn van Frans Groenen was afgelopen waren we op zoek naar een opvolger. We zijn verheugd dat deze is gevonden in de persoon van John van Roosmalen. John is actief op waarneming.nl en heeft zo veel contact met veel waarnemers in Nederland, wat ongetwijfeld van pas zal komen bij de WVF. We willen Frans Groenen bedanken voor zijn werk en voor zijn enthousiaste inzet bij de WVF in de afgelopen jaren!
- Alternatief voor de excursies?
Vanaf 2000 hebben veel van de actieve leden de excursie mogen organiseren. Hoewel de excursies goed bezocht worden, is het niet altijd makkelijk iemand bereid te vinden de organisatie op zich te nemen. Het bestuur vraagt daarom aan de aanwezigen of er alternatieven te bedenken zijn, zoals een thematische studiedag of regelmatige dagexcursies? De zaal vindt de weekendexcursies zoals ze zijn prettig en probeert te bedenken waar de drempels zitten. Een optie die naar voren komt is om de excursie bijvoorbeeld met de EIS-NL 1000-soortendag samen te laten vallen, zodat er minder te organiseren is en beheerders makkelijker vergunningen zullen geven. Het bestuur zal dit meenemen, en vraagt direct om mensen die bereid zijn om de 2016 excursie (mede) te organiseren dit te melden bij het bestuur!
- Recente toevoegingen op www.sectiesnellen.nl
De zaal is blij met de website, ook al is nog niet alles klaar. Zo moet het gedeelte voor het bereiken van de digitale Franjes nog afgemaakt worden. Digitale Franjes zijn wel altijd beschikbaar via de secretaris. Er zijn recent twee nieuwe pagina's toegevoegd: uitleg over naamgeving, en informatie over publiceren. Reacties hierop zijn welkom, het is de bedoeling dat de website de mening van de gehele sectie vertolkt.
- Marktplaats voor boeken en materiaal.
Bij de verhuizing van de NEV-bibliotheek zijn er veel dubbele boeken verkocht. In eerste instantie hadden NEV-leden de mogelijkheid om deze te kopen, wat overbleef is opgekocht door een antiquariaat. Het komt vaker voor dat dure of lastig te verkrijgen vlinderboeken beschikbaar komen na een overlijden of indien iemand stopt met de hobby. Iedereen is het er over eens dat deze boeken het beste zonder tussenkomst van een antiquariaat bij liefhebbers terecht kunnen komen. Dit kan waarschijnlijk het makkelijkst via de NEV georganiseerd worden. De familie van een overledene moet door bekenden op de hoogte worden gesteld van de optie om boeken via de vereniging te verkopen. Het bestuur van Snellen zal dit terugkoppelen naar het NEV-bestuur.
- In december verscheen volume 5 (in twee delen) van de serie Moths and Butterflies of Great Britain and Ireland, over bladrollers. Het zijn rijk geïllustreerde boeken. Dit is het eerste volume dat door uitgeverij Brill wordt uitgegeven, helaas op A4 formaat terwijl de eerdere volumes een kleiner formaat hadden, en ook de prijs ligt er niet om: 250 € voor de set.
- Nieuwe editie Veldgids Nachtvinders - Paul Waring en Martin Townsend. Hoewel in deze veldgids (bijna) geen microvlinders staan, is het toch het noemen waard. De

eerste editie stamde alweer uit 2006, en in deze vernieuwde uitgave, waarvan de Nederlandse uitgave door de Vlinderstichting is bewerkt, is voor het eerst de nieuwe familie-indeling toegepast. Een soortgelijke editie voor de microlepidoptera zal nog even op zich laten wachten.

- Europees vlindercongres van de Societas Europaea Lepidopterologica. Het Europese vlindercongres is een mooie kans om veel specialisten van over de hele wereld te ontmoeten, en de allernieuwste ontwikkelingen op het gebied van vlinderonderzoek mee te krijgen. Het congres vindt plaats van 27 september tot 2 oktober 2015, met aansluitend de “Kleinschmetterlingen”-bijeenkomst, dit is de Duitse equivalent van Snellen. Zie voor meer informatie: www.socourlep.eu
- Inactiviteit op Microlepidoptera.nl Door een overstap naar een nieuw serversysteem was het lang niet mogelijk om Microlepidoptera.nl te beheren, hierdoor zijn bijvoorbeeld nieuwsberichten sterk verouderd. Sinds kort is een deel van de site door de technisch beheerder Sifra Corver weer operationeel gemaakt. Het bijhouden van de verspreidingskaarten blijft nog problematisch, er wordt gekeken naar mogelijkheden om dit vanuit eigen beheer te doen, direct vanaf data van NOCTUA.
- Niels Peder Kristensen is op 6 december 2014 overleden. Het is ongebruikelijk om een dergelijk verlies van een persoon van buiten de sectie te vermelden. Toch verdient onze Deense collega Kristensen ons memoriam omdat hij het moderne vlinderonderzoek tot aan zijn overlijden diende. Niels was voor velen een grote deskundige en bovenal zeer vriendelijk en behulpzaam van aard. Van zijn honderden publicaties zijn de twee vliedervolumes in het Handbook of Zoology het meest bekend. Hij bereikte de leeftijd van 71. Als eerbetoon aan Kristensen laat Camiel zijn eerste post-mortem publicatie zien: helaas net na zijn overlijden verscheen de publicatie van een nieuw ontdekte vlinderfamilie, Aenigmatineidae, uit Australië. Sinds de zeventiger jaren van de vorige eeuw was er geen nieuwe vlinderfamilie meer ontdekt. Kristensen was een bijzondere man die node gemist zal worden.

Faunistische mededelingen

Louis van Deventer - Enkele bijzondere soorten voor Noord-Brabant en een mogelijk nieuwe soort voor Nederland

Pammene rhediella (Clerck), luciferbladroller. Deze werd te Oeffelt op licht gevangen op 23.iv.2014. Op verspreidingskaarten zijn in Brabant geen stippen maar er zijn wel vindplaatsen in het oosten en noorden van het land. De rups voedt zich met meidoorn (*Crataegus*). Besproken is of dit inderdaad een schaars voorkomende soort is en tijdens de discussie blijkt *P. rhediella* in maasheggengebieden talrijk te kunnen worden aangetroffen op bloeiende meidoorn!

Endothenia ustulana (Haworth), zenegroenbladroller. Een netvangst in nat broekbos met zeer kruidenrijke ondergrond te Heusden op 5.vi.2012. De rups leeft op kruipend zenegroen (*Ajuga reptans*). Het is een zeer kwetsbare soort die eerst uitgestorven werd gewaand (Kuchlein & De Vos 1999) en waarvan in Zuid-Nederland nagenoeg geen waarnemingen bekend zijn.

Gravitarmata margarotana (Von Heinemann), dennenappelbladroller. Deze soort werd op licht gevangen in een zandverstuiving te Drunen op 20.iii.2014. Er zijn slechts enkele waarnemingen uit Noord-Brabant bekend in het grensgebied met België waar de soort talrijker voorkomt. De eerste waarneming in Nederland stamt uit 1995 te Luyksgestel. De soort is mogelijk bezig met een opmars naar het noorden. Opletten dus! Opgemerkt werd dat *G. margarotana* nu onlangs ook in het Verenigd Koninkrijk is waargenomen.

Elachista biatomella (Stainton), duinzeggemineermot. Een vondst te Mill op licht op 30.viii.2013. De rups zou leven op zeeegroene zegge (*Carex flacca*). De vlinder wordt volop in het kustgebied aangetroffen waar de voedselplant ook te vinden is maar ook in het uiterste zuiden van Zuid-Limburg zijn waarnemingen gemeld. Merkwaardig lijkt daarom de vondst in Mill gezien de afwezigheid van de voedselplant. In de discussie in Snellen blijkt dat er nu meer kennis is over de verspreiding van de zegge-soorten maar een andere soort in Mill zou een waardplant kunnen zijn. Dat kan ook betekenen dat *E. biatomella* ook op andere zeggesoorten kan voorkomen.

Metasia ophialis (Treitsche), zonder Nederlandse naam. Drunen, 24.viii.1992. Het gaat om een netvangst in de tuin van de spreker en de vlinder stond al jaren onopgemerkt in diens collectie. *M. ophialis* is nooit eerder in ons land gemeld. De determinatie is door Tymo Muus bevestigd of basis van genitaalonderzoek en het fenotypisch beeld. Spreker bracht in de zomer van 1992 zijn vakantie door in Zwitserland (Brunnen) en Frankrijk (Drome) en vraagt zich af of het niet om een verstekeling gaat uit voornoemde vakantiegebieden. Niet uitgesloten kan worden dat het een zwerver is die op een andere wijze in Nederland terecht is gekomen. Omdat de status hiermee nogal onzeker is wordt deze niet gemeld als nieuw voor de Nederlandse fauna. Spronck & Georis, (2008) meldden deze soort nieuw voor de Belgische fauna op basis van vlinders gevangen op 9.vii.2004 en 24.vi.2005 te Battice in de provincie Luik. Leraut (2012) geeft weinig informatie over het genus *Metasia* en trekt deze Belgische waarnemingen in twijfel. Het genus is wijdverbreid over Zuid-Europa met verschillende soorten. Het is niet helemaal duidelijk of *Metasia ophialis* indigeen is voor Frankrijk maar komt voor in de warme delen van Zuid-Europa.

De mededeling van de waarneming van *Sitochroa verticalis* (Linnaeus) bleek niet correct te zijn. Het bleek na genitaalonderzoek toch te gaan om vrouwtjes van *Ostrinia nubilalis* (Hübner).

Literatuur

- Kuchlein J. H. & R. de Vos, 1999. Geannoteerde naamlijst van de Nederlandse vlinders: 1-302. Backhuys Publishers, Leiden.
- Leraut, P., 2012. Moths of Europe Vol. 4: Pyralids 2: 1-440. N.A.P. Editions.
- Spronck R. & A. Georis, 2008. *Metasia ophialis* (Lepidoptera: Crambidae, Spilomeninae), une espèce nouvelle pour la faune belge. Phegaa 36: 23–24.

Willem Ellis - Het jaar 2014

In 2014 kwamen 267.700 waarnemingen bij *Noctua* binnen, dat is het aantal na de altijd hoognodige ontdebbling. Ook nog te valideren waarnemingen zijn niet meegeteld. De bronnen waren als vanouds, in afnemende volgorde van belangrijkheid: Waarneming.nl, rechtstreeks toegezonden jaarlijsten en *Telmee.nl*.

Zoals figuur 1 laat zien is het aantal waarnemingen in 2014 achtergebleven bij dat in 2013, en vooral, het heeft geen gelijke tred gehouden met het aantal collection events.

Het valideren van de waarnemingen wordt deze jaren sterk bemoeilijkt doordat veel waarnemingen ongewoon vroeg, of, minder vaak, ongewoon laat waren. Dat is goed te demonsteren door per soort de referentiedatum te bepalen. De referentiedatum is die datum waarvoor en waarna precies evenveel volwassen vlinders gezien zijn. Bij een soort als de huismoeder ligt die datum ongeveer op hoogte van de vliegpiek, zoals die afgebeeld is in *Vlindernet*, bij een soort met twee generaties als de zwarte c-uil ligt de referentiedatum ergens tussen beide pieken in, een eindje verschoven in de richting van de tweede, hogere, piek. De referentiedatum wordt voor elke soort jaarlijks opnieuw berekend. Een vergelijking van de referentiedatum in 2014 met het gemiddelde referentiedatum over de laatste 30 jaar, en dan voor alle soorten, levert figuur 3 op.

Figuur 3: Duidelijk is te zien dat de allermeeeste soorten van het voorjaar en de zomer, met een referentiedatum van februari tot \pm midden-agustus hun referentiedatum een aantal dagen vervroegd hebben ten opzichte van het verleden. Het zal fascinerend zijn om de komende tien of twintig jaar de ontwikkeling van dit proces te volgen.

Hoe het jaar verliep is goed te analyseren door het rendement van de verschillende collection events te turven: het aantal soorten dat een vangnacht of een dag-excursie heeft opgeleverd. Per kalenderdag kan dan berekend worden hoe groot het gemiddelde rendement was, en dat kan vergeleken worden met het gemiddelde voor die dag in de afgelopen 30 jaar. Een vergelijking van die twee dagwaarden levert dan een getal op dat aangeeft hoeveel hoger, of lager, het daggemiddelde was dan het langjarig daggemiddelde. Formeel heet zo'n verschil met een gemiddelde een anomalie; het kan een positief, maar net zo goed een negatief getal zijn.

Als je nu op elke dag van het jaar het totaal berekent van de anomalie van die dag én die van alle voorafgaande dagen krijg je figuur 4. Op het eerste gezicht ziet het resultaat er afschrikwekkend uit, maar het wordt helder als je bedenkt dat elke stip die lager is dan die van de dag tevoren een negatieve anomalie betekende, dus een dag die onder het gemiddelde lag. Een dalende reeks, zoals in juni, staat dus voor een slechte periode, en de lange reeks diepe stappen in augustus staat voor een catastrofaal slechte maand. September en oktober daarentegen waren prima maanden. Een grafiek als deze kan in één oogopslag een heel vlinderjaar beschrijven.

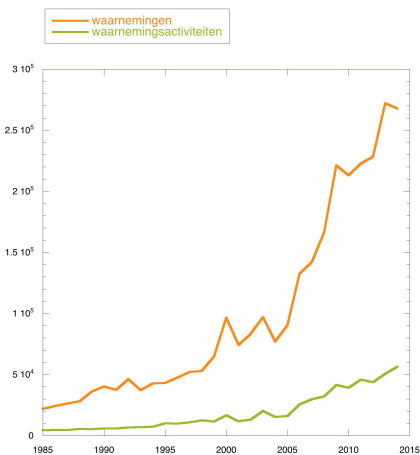

Fig. 1. Het aantal waarnemingen dat per jaar in *Noctua* wordt opgenomen (oranje lijn) en het aantal waarnemingsactiviteiten (groene lijn). Een waarnemingsactiviteit, vaker ‘collection event’ genoemd, is het feit dat een persoon op een datum op een plaats naar vlinders heeft gekeken en een lijstje gemaakt.

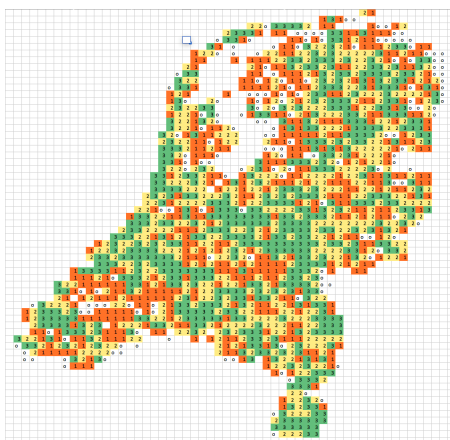

Fig. 2. Het aantal soorten dat in 2014 per uurhok werd waargenomen. Wit: geen waarnemingen; rood: 1-10 soorten; geel: 11-50 soorten; groen: > 50 soorten. Het is meteen al duidelijk dat 2014 geen best jaar kan zijn geweest. Toch is de hoeveelheid informatie die per uurhok in dit ene jaar beschikbaar kwam indrukwekkend.

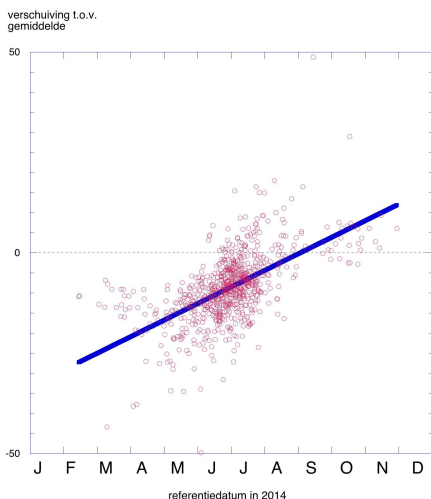

Fig. 3. Elk cirkeltje stelt een soort voor. Op de horizontale as staat de datum van de referentiedatum in 2014, op de verticale as het gemiddelde van de referentiedatum in de laatste 30 jaar.

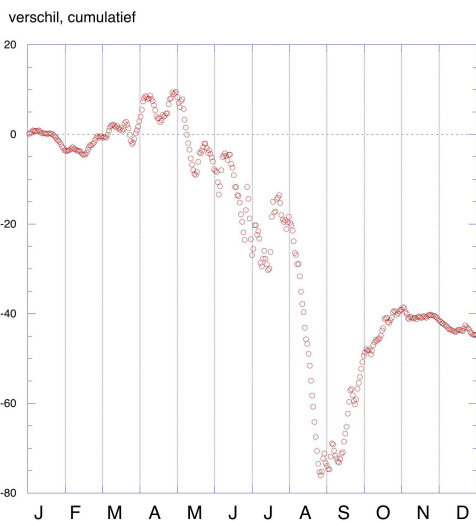

Fig. 4. De waarde van de anomalie, van dag tot dag bij die van alle vorige dagen bij elkaar geteld.

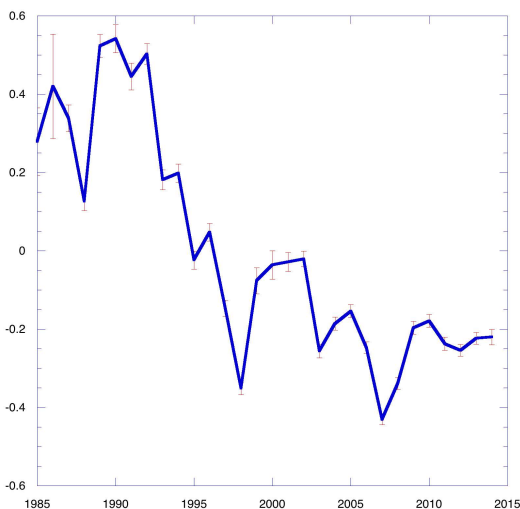

Fig. 5. Ten slotte het totaalbeeld voor de laatste 30 jaar: het jaarlijkse gemiddelde van de prestatie over alle soorten. Prestatie is bijna hetzelfde als talrijkeid, maar dan zo gestandaardiseerd dat de ups en downs blijven zoals ze zijn, maar dat de grafieken van talrijke en minder talrijke soorten vergelijkbaar zijn. Het jaar 2014 was marginaal beter dan het jaar tevoren; maar de rode onzekerheidslijntjes laten zien dan in feite de jaren 2011, 2012, 2013 en 2014 één pot nat waren.

Camiel Dooreweerd - Gaan micro-CT scans genitaalpreparaten vervangen?

In ziekenhuizen zijn CT scanners tegenwoordig onderdeel van de standaarduitrusting. Deze scanners maken gebruik van röntgenstraling om interne organen van mensen zichtbaar te maken. Door de stralingsbron en de sensor om de mens heen te draaien kan er een 3D reconstructie gemaakt worden, waarbij alle structuren met verschillende dichtheden van elkaar te onderscheiden zijn. Sinds een aantal jaren worden CT-scanners echter ook gebruikt voor andere toepassingen. De sensoren worden steeds gevoeliger en de stralingsbron kan beter worden gecontroleerd, waardoor kleinere objecten gescand kunnen worden. De ontwikkeling van deze zogenaamde micro-CT scanners gaat snel. Waar het een paar jaar geleden net haalbaar was om de pop van *Vanessa cardui* (distelvlinder) te scannen van enkele centimeters groot (Lowe et al. 2013), is het nu al mogelijk om de vleugeladering of genitaliën van microvlinders te scannen. Bij *Naturalis* was er in het voortraject van een aanbesteding om een moderne micro-CT scanner aan te schaffen de mogelijkheid om als test een microvlinder te scannen. Hiervoor is een gekweekt mannetje *Coptotriche marginata* (Haworth), gele bramenvlekmot, geselecteerd. Het genitaal van deze soort heeft een lastige 3D structuur, wat in een genitaalpreparaat niet goed over komt.

De resultaten van de scans zijn indrukwekkend (zie fig. 14). Met name het uitwendige deel van het genitaal is in vol ornaat te bestuderen. Het inwendige deel, onder andere de lengte van de aedegus, was op deze testresultaten nog niet te zien. Bij de vleugels was de vleugeladering goed te herkennen, ondanks dat de vleugels nog bedekt waren met schubben. Voor sommige toepassingen, zoals het scannen van oude holotypes of ander uniek materiaal, of voor het begrijpen van ingewikkelde 3D structuren, zullen micro-CT scans een belangrijke rol gaan spelen. Het is echter niet de verwachting dat deze techniek de genitaalpreparaten gaat vervangen: sowieso is al het referentiemateriaal gebaseerd op preparaten, maar ook zijn inwendige structuren in gedroogde vlinders lastig te zien, al helemaal bij vrouwelijke exemplaren. Daarnaast zal niet iedereen een micro-CT scanner in zijn huiskamer neerzetten, simpelweg omdat voor de aanschaf een geldsom nodig is waar je ook een aantal huizen van zou kunnen kopen.

Literatuur

Lowe, T., R. J. Garwood, T. J. Simonsen, R. S. Bradley, & P. J. Withers, 2013. Metamorphosis revealed: time-lapse three-dimensional imaging inside a living chrysalis. *Journal of The Royal Society Interface*, 10.

Koen van Dijken - Micro's in het Beijumerbos

Ik doe al een aantal jaren onderzoek naar de nachtvlinders in het Beijumerbos. Het Beijumerbos ligt op de kleigronden aan de rand van de stad Groningen. Het is 97 hectare groot en wordt veel gebruikt als wandelgebied door de inwoners van Groningen. Het is in beheer bij Natuurmonumenten en is over het algemeen erg vochtig, met veel water en riet. Er treedt veel sterfte op onder de massaal aangeplante essen.

In de loop van de afgelopen vier jaar heb ik zo'n 500 soorten nachtvlinders aangetroffen

waarvan ongeveer de helft micro's. Een aantal wat meer bijzondere soorten zijn *Gelechia nigra* (Haworth), *Epinotia caprana* (Fabricius), *Agonopterix curvipunctosa* (Haworth) en *Nascia ciliaris* (Hübner).

Vanaf juni 2014 heb ik een groot aantal exemplaren van een *Epinotia*-soort gevonden op stammen van ratelpopulier (*Populus tremula*). Ze lijken erg op de afbeeldingen van *Epinotia cinereana* (Haworth) die hier en daar op internet staan. Ook lijken ze sterk op de afbeeldingen in Mutanen et al. (2012). *Epinotia cinereana* is een soort die sterk verwant is aan *Epinotia nisella* (Clerck). Tymo Muus en Frans Groenen hebben beide een aantal genitaalpreparaten gemaakt van zowel mannetjes als vrouwtjes, waarvoor dank. Zij komen ook tot de conclusie dat het hier inderdaad om *Epinotia cinereana* gaat (fig. 9). Deze soort is niet eerder in Nederland waargenomen, zie ook het verslag van Hans Huisman.

In 2014 heb ik in totaal 2079 waarnemingen gedaan van *E. cinereana*. De vliegtijd die ik heb gevonden loopt van begin juni tot eind juli, met de piek eind juni. Ze zijn vooral zittend op de stam van ratelpopulieren waargenomen. In 2015 zijn weer behoorlijke aantallen van de soort waargenomen op de zelfde plek.

Literatuur

Mutanen M., L. Aarvik, J.-F. Landry, A. H. Segerer & O. Karsholt. 2012. *Epinotia cinereana* (Haworth, 1811) bona sp., a Holarctic tortricid distinct from *E. nisella* (Clerck, 1759) (Lepidoptera: Tortricidae: Eucosmini) as evidenced by DNA barcodes, morphology and life history. *Zootaxa* 3318: 1–25.

Klaas Kaag - Nieuwe micro's in de Kop van Noord-Holland

Eind mei vond ik een rups tussen aan elkaar gesponnen eikenbladeren, waarvan de bladbasis aan de onderkant geskeletteerd was. Na uitkweken bleek het te gaan om *Acrobasis repandana* (Fabricius), de oranje eikenlichtmot. De eerste waarneming voor mij persoonlijk en de soort is ook niet eerder in Den Helder waargenomen. In Noord-Holland is deze soort sowieso niet heel algemeen al is ze al wel in het grootste deel van het Noordhollands Duinreservaat gevonden. Volgens Goater (1986) en UK Moths zijn de rupsen vooral hoger in de boom te vinden, misschien dat ik deze soort daarom nooit eerder had gevonden.

Tussen Den Helder en Callantsoog ligt een smalle strook grijze duinen, dit zijn de valleien en hellingen van de Noordduinen. Deze zijn bedekt met een gesloten duinroosvegetatie (*Rosa pimpinellifolia*), met daartussen wat schapengras (*Festuca ovina*) en duinvioltjes (*Viola curtisii*). Op 2 augustus 2014 wemelde het daar van *Notocelia incarnatana* (Hübner), de smalle hermelijnbladroller. Deze soort wordt vooral in de Noord-Hollandse duinen veel waargenomen. Hondсроos (*Rosa canina*) is de belangrijkste waardplant (Razowski, 2003 en overgenomen op microlepidoptera.nl), maar de grote aantallen hier tussen de duinroosjes (*Rosa pimpinellifolia*) zijn een aanwijzing dat duinroos ook een goede waardplant is. Een bevestiging hiervan is dat duinroos voor Engeland de belangrijkste waardplant wordt genoemd

(<http://ukmoths.org.uk/species/notocelia-incarnatana>). Het duinroosje is ook een belangrijke waardplant voor *Acleris permutana* (Duponchel), de rozenboogbladroller. John van Roosmalen noemde al de waarneming in het Noordhollands Duinreservaat (zie Franje 18: 15), waar *A. permutana* sinds 2001 weer regelmatig gezien wordt. Voor Den Helder was dit de eerste waarneming en hopelijk volgen er meer van deze vrij zeldzame soort.

Ook in de Noordduinen, maar dan rond half juni, werden in een lichte primaire duinvallei de volgende twee soorten waargenomen: *Bryotropha desertella* (Douglas), de bruine mospalpmot, een soort van de zandgronden waar de rups op mossen leeft en *Caryocolum alsinella* (Zeller), de gewone kustmot, die vooral in de duinstreek voorkomt.

Iets later, op 21.vi., ving ik in de Grafelijkheidsduinen, een begraasd open duingebied, een andere gelechide: *Neofriseria peliella* (Treitschke), de donkere gazonmot. Deze soort wordt in het binnenland talrijker waargenomen dan langs de kust en dit was de eerste waarneming ten noorden van het Zwanenwater. De waardplant is schapenzuring (*Rumex acetosella*), een plant die in het duin heel gewoon is.

Dezelfde avond ving ik *Homoeosoma sinuella* (Fabricius), de smalle weegbreemot, een soort die, behalve op Texel, nog niet boven Bergen was waargenomen. Begin september ving ik hier ook *Anania crocealis* (Hübner), de gegolfde lichtmot, eveneens een soort die nog niet boven Bergen was waargenomen. Het zwaartepunt van de verspreiding ligt in zuidwest Nederland.

Op 27.ix.2014 stond ik wederom in de Grafelijkheidsduinen, nu meer naar het westen bij de Harmplas. Met 19 soorten, waarvan acht micro's niet echt een wilde avond, maar wel met voor het eerst sinds 1997 weer *Epinotia caprana* (Fabricius), de gagelooftbladroller, die overigens ook van wilgen houdt. Deze soort komt in vochtige gebieden in het hele land voor, maar lijkt nergens echt talrijk. De tekening is nogal variabel. De eerste is vrij typisch licht en donker getekend, de tweede vergt al enige studie en van de derde (daar waren er drie van) heb ik toch maar het genitaal bekeken.

Tot slot nog het Wildrijk, een vochtig bos met vooral veel eiken bij Sint Maartensvlotbrug. Op 6.vi. (onze traditionele luilaknacht, maar nu niet in Den Helder) stond ik daar met de lamp. Met 62 soorten, waarvan 20 micro's, en soms flinke aantallen een mooie nacht. Hierbij ook twee exemplaren van *Ancylis laetana* (Fabricius), de witte haakbladroller, de eerste waarnemingen ten noorden van Bergen. De waardplant is ratelpopulier (*Populus tremula*) en deze komt ook wel voor in het Wildrijk en zeker ook in de omgeving. Ook tijdens deze luilaknacht ten slotte, bijna aan de aandacht ontsnapt, *Phyllonorycter harrisella* (Linnaeus), de witte eikenvouwmot, een algemene soort, maar nieuw voor mij en de kleinste van vandaag.

Jan Scheffers - *Lampronia morosa* Zeller, de rozenscheutboorder

Op 19.v.2013 ben ik op zoek geweest naar vlindertjes van *Lampronia morosa*. Het voorjaar van 2013 was koud en ik was benieuwd of de soort al vloog. Bij een niet te koud voorjaar kan dat al eind april. Het was zondag en dat is voor mij over het algemeen geen dag om vroeg op te staan, veelal is er op de zaterdagavond toch iets aan de hand waar-

door het laat wordt voordat ik mijn mandje inkruipt. Maar goed deze keer toch maar op tijd eruit want voor deze soort moet je toch wel rond een uur of acht in de ochtend op pad, bij mooi weer kan dat nog eerder.

Het was een zonnige zondagochtend. Al wat ik moest doen was op enigszins beschutte plekje met liefst ook nog wat zonneschijn, rustig staan kijken of ik wat zou zien vliegen. Niets dus. Ik vroeg me af of het plotseling heel slecht met de soort ging of dat ze nog niet vlogen. Op zoek gegaan naar vraatsporen en ja hoor, al snel vond ik in de top van een scheut van een roos (*Rosa* sp.) een rupsje van *L. morosa* en in andere scheuten nog meer rupsen en ook vond ik een popje (fig. 10). De pop nam ik mee om uit te kweken.

Op 1.vi.2013 verscheen het vlindertje (fig. 10), een vrouwelijk exemplaar. Op 2.vi., alweer op een zondag, heb ik op de plek waar ik twee weken eerder de pop verzamelde, het vlindertje de vrijheid gegeven. Wat er toen gebeurde was echt prachtig: binnen enkele ogenblikken stond ik middenin een wolk van vlindertjes, allemaal mannetjes van *L. morosa*. Minimaal zestig vlindertjes dwarrelden om me heen en al snel was het losgelaten vrouwtje aan het paren. Langzaam keerde de rust weer terug. Maar het was nog niet klaar. Toen ik op de terugweg naar huis op meerdere plaatsen het potje waar het vrouwtje in had gezeten open deed kwamen iedere keer een aantal mannetjes af op het potje. De voor hen verleidelijke geur was blijkbaar nog in het potje aanwezig.

Ik ben daarna nog met het bakje waar het pophuidje in zat naar het duin gereden. Toen ik het bakje openmaakte kwamen er ook daar nog vier *L. morosa*'s op af, maar eigenlijk was het toen al te laat in de ochtend.

Een leuke ervaring die ik met jullie wilde delen. De soort wordt maar weinig waargenomen. Ik weet niet of er een feromoon bestaat voor deze soort maar het zou meer helderheid geven over de verspreiding van *L. morosa* als zoiets er zou zijn. Of gewoon zorgen voor een vrouwelijk exemplaar.

Hans Huisman – De twee bladrollers van het *nisella*-complex

Hans vertelt over twee bladrollersoorten. De ene, *Epinotia nisella* (Clerck), is in ons land algemeen en wordt door iedereen als een goede soort aanvaard. De tweede, *E. cinereana* (Haworth) (fig. 9), is pas in 1968 voor het eerst uit ons land gemeld. Omdat de mannelijke genitalia van de twee soorten erg op elkaar lijken wordt *E. cinereana* door velen als een junior synoniem van *E. nisella* beschouwd. Er zijn echter duidelijke en constante verschillen in het vrouwelijk genitaalapparaat.

Door recent DNA-onderzoek is gebleken dat *E. cinereana* wel degelijk een aparte soort is (Mutanen et al., 2012). Binnenkort verschijnt in Entomologische Berichten een artikel over de status van *E. cinereana* in Nederland. Daarom kan hier worden volstaan met een kort overzicht, zodat iedereen op de hoogte is en iets van de verschillen tussen beide soorten kan worden getoond.

E. cinereana is een tamelijk eenkleurig licht en donker grijs gekleurde vlinder terwijl *E. nisella* sterk varieert. Alle exemplaren met roodbruine schubben en met een donkere vlek op het midden van de binnenrand van de voorvleugel horen tot *E. nisella*, ook de eentonig donker granuleerde. Alleen de grijze exemplaren met een donker wortelveld geven problemen. Hier is van belang dat dit wortelveld bij *E. nisella* egaal donker is tot

aan de binnenrand toe, terwijl het bij *E. cinereana* een lichter bandje heeft langs de binnenrand.

Mutanen et al. (2012) hebben een klein, maar belangrijk verschil gevonden in de mannelijke genitalia en zij behandelen en beschrijven de twee soorten uitvoerig. Dat verschil bij de wijfjes was al algemeen bekend; er werd alleen niet voldoende nota van genomen. De verschillen hierbij op een rijtje:

- 1) *E. nisella* heeft in de aedaeagus een bundel met 40 à 50 cornuti, *E. cinereana* heeft er slechts 15 à 20. Dit is alleen goed te tellen als de cornuti al voor het prepareren verdwenen waren en het veldje met de aanhechtingsplaatsen vlak ligt en dan goed te overzien is;
- 2) Bij de wijfjes is het ostium bij beide soorten heel anders: *E. cinereana* heeft een cilindervormig ostium met duidelijk gesclerotiseerde zijwanden, *E. nisella* heeft een ovaal of rond ostium met een erg zwak gesclerotiseerde wand;
- 3) *E. cinereana* heeft in de bursa van het wijfje twee grote signa, *E. nisella* twee kleine.

E. cinereana blijkt in ons land een schaarse vlinder, die waarschijnlijk op veel plaatsen tussen de gewone *E. nisella* gevonden kan worden. Tot nu toe zijn zeven à acht vindplaatsen bekend, tamelijk verspreid over het land. De rups van *E. cinereana* wordt algemeen geassocieerd met ratelpopulier (*Populus tremula*), die van *E. nisella* met diverse populierensoorten (*Populus*) en ook met wilg (*Salix*).

Literatuur

Mutanen M., L. Aarvik, J.-F. Landry, A.H. Segerer & O. Karsholt, 2012. *Epinotia cinereana* (Haworth, 1811) bona sp., a Holarctic tortricid distinct from *E. nisella* (Clerck, 1759) (Lepidoptera: Tortricidae: Eucosmini) as evidenced by DNA barcodes, morphology and life history. *Zootaxa* 318: 1-25.

Hugo van der Wolf – Twee *Coleophora*-soorten

Coleophora boreella Benander

Op 27.vii.2001 verzamelde onze Duitse collega Wolfgang Wittland in Herkingen (prov. Zuid-Holland), een exemplaar van *Coleophora boreella* door met een net boven de vegetatie te zwaaien. Deze soort was toen nieuw voor Nederland en West-Europa. De soort komt voor in Zweden, Noorwegen, Finland, Denemarken, Estland, Polen en NW Rusland (Huisman et al., 2009: 60). De voedselplant is sierlijke vetmuur (*Sagina nodosa*). Vorig jaar ving Hans Huisman een tweede exemplaar op licht, op enkele kilometers van de eerste vindplaats: "Ouddorp, ZH, Prinsenhof, 23.vii.2014, leg. K.J. Huisman", gen.prep. Wf 12066.

Coleophora amasiella Staudinger

Ook wordt getoond een exemplaar van *C. amasiella* gevangen in Titov Veles in het toenmalige Joegoslavië op 19.vii.1963 door Jan Lucas. Recentelijk is de soort gekweekt uit zakken op *Onobrychis* uit Macedonië. De soort is bekend uit het oosten van Turkije, het Midden-Oosten en Afghanistan en is daarmee nieuw voor Europa.

Literatuur

Huisman, K.J., J.C. Koster, E.J. van Nieukerken & W.N. Ellis. 2009. Microlepidoptera in Nederland in 2006. Entomologische Berichten 69: 53-65.

Ben van As - Ervaringen met *Ectoedemia quinquella* (Bedell), de late eikenmineermot in 2014

In dit stukje staan de gezamenlijke waarnemingen van Jan Scheffers, Leo Poot en Ben van As. Jan Scheffers en Ben van As zijn sedert enkele jaren de late eikenmineermot in de eigen regio op de voet aan het volgen. Dit resulteerde na de ontdekking in 2007 op Voorne in een artikel (Van As & Scheffers, 2013).

Tot en met 2012 hadden we deze vlinder in 29 uurhokken in Zuidwest-Nederland aangetroffen. Buiten onze waarnemingen was de soort al uit acht andere uurhokken in Zuid- en Oost Nederland bekend. Voor verdere informatie over de historie verwijst ik naar bovengenoemd artikel en eerdere publicaties over deze soort op onder meer de site www.microlepidoptera.nl.

In 2013 werden wederom negen nieuwe uurhokken met de late eikenmineermot in onze regio aangetroffen en in 2014 zijn we wederom actief naar deze soort gaan zoeken en vonden we weer veertien nieuwe uurhokken waarin hij voorkomt.

Op 14.x. vonden we de eerste mijnen en tot 6.xii. vonden we nog mijnen met levende rupsen er in. De laatste mijnen vonden we op 31.xii. in het Staelduinse Bos (oostelijk van Hoek van Holland) maar zelfs in januari hadden we -indien we er naar gezocht zouden hebben- vermoedelijk nog wel lege mijnen in de gevallen eikenbladeren kunnen vinden. Het viel ons op dat bij enkele ons bekende kleine populaties de aantallen mijnen dit jaar flink toegenomen waren. Dat geldt met name voor de vindplaatsen in het Staelduinse bos en in de Vlaardingse Broekpolder.

We zijn niet in de duinen van Voorne geweest waar we in 2007 de eerste vondst voor West-Nederland deden maar op de Duinweg bij Hellevoetsluis vonden we een megapopulatie waar we op 22.xi. op honderd meter straatlengte binnen een half uur 197 mijnen vonden. De weg is daar over meer dan een kilometer met zomereik (*Quercus robur*) aangeplant.

We vonden *E. quinquella*:

- rond Goudswaard en is daarmee nieuw voor de Hoeksche waard.
- op Voorne in de omgeving van Brielle en Hellevoetsluis werd de soort in enkele nieuwe uurhokken gevonden
- op Goeree in het Scheelhoekbos waar de soort niet eerder van bekend was.
- noordelijker, zoals bij Zoetermeer, Den Haag en Nootdorp
- verder landinwaarts bij Woubruggen en Alphen aan den Rijn.

Dat de soort zich in ons deel van het land goed verspreid heeft leek ons wel duidelijk. Daarom zijn we gedrieën eens een dagje het binnenland in gegaan om te kijken of we hem daar ook aan konden treffen. We hadden al vernomen dat de soort bij Winterswijk en Arnhem was gevonden door Kees Alders en ook was waargenomen bij Fort Kudelstaart bij Amsterdam door Hans Donner.

Nu wilden wij met een goed zoekbeeld in onze hoofden eens kijken of we met een zoekactie in het binnenland onszelf met nieuwe vondsten konden verblijden. We gingen op 22.xi. via de A12/A20 naar het oosten en hielden de eerste stop bij de Reeuwijkse Plassen. Daar vonden we na een tijdje zoeken twee bladeren van de zomereik (*Quercus robur*) met in totaal vijf mijnen. Vervolgens zijn we bij De Meern van de snelweg afgegaan en hebben daar bij een parkeerplaats gezocht. Na een half uur vonden we ook hier een eikenblad met twee *quinquella*-mijnen.

Met deze successen op zak zijn we snel doorgereden naar De Bilt. Als geboren en getogen Biltenaar wilde ik de plaats waar ik mijn jeugd had doorgebracht wel weer eens bezoeken. Helaas, het mocht niet zo zijn: na drie kwartier gezocht te hebben in een circa 40 jaar oude eikenopstand zagen we wel een voor onze voeten opstuivende houtsnip maar geen late eikenmineermotmijnen. Vervolgens reden we naar het Houdringe Bos in dezelfde gemeente, maar dat waren we na tien minuten zonder resultaat goed zat en besloten we noordelijker te gaan.

We zijn in één ruk doorgereden naar de Almere Hout en vonden daar na een half uur zoeken een blad met één *quinquella*-mijn. Snel zijn we de auto weer in gegaan om bij Lelystad te gaan zoeken. Hier hebben we ruim drie kwartier onder een hoge eikenopstand gezocht maar hadden hier geen succes.

Al eerder in het seizoen hadden we contact met Tymo Muus en Gerrit Tuinstra die beide in Noord-Nederland regelmatig gezocht hadden en helaas geen mijnen vonden. Omdat ik thuis onlangs een verloren gewaand oud telefoonboek met enkele tientallen *quinquella*-mijnen erin terug had gevonden besloot ik om dit praatje te houden en na afloop deze mijnen ter beschikking te stellen aan geïnteresseerden.

Wij hebben zo een bijzondere affiniteit met deze vlindersoort opgebouwd en zijn dan ook heel nieuwsgierig hoe ver de late eikenmineermot naar het noorden is opgerukt. We hopen dat er mensen zijn die in 2015 tussen half oktober en eind december naar deze mijnen gaan zoeken. We horen graag van jullie bevindingen!

Literatuur

As B. van & J. Scheffers, 2013. Over de opmars van de late eikenmineermot *Ectoedemia quinquella* (Lepidoptera: Nepticulidae) in Zuidwest Nederland. Entomologische Berichten 73: 247-250.

Tymo Muus – De ‘aquariummicro’ *Paraponyx diminutalis* Snellen in Nederland

In juni 2011 verschenen er foto's van waterlelielinders van Erwin Walstra, een aquariumliefhebber uit Leeuwarden, die deze wonderlijke kleine vlindertjes boven zijn aquarium zag zitten. Het bleek te gaan om *Paraponyx diminutalis* Snellen. Er zijn 2 ♂♂ en 1 ♀ verzameld op 30.vi.2011 en het mannelijke genitaal is bekeken en vergeleken met de afbeelding in het werk van Chen et al. (2006). Het plantenmateriaal was volgens de plantenhandelaar afkomstig uit Indonesië. De NVWA was bekend met deze soort, die regelmatig werd geïmporteerd vanuit Maleisië, Singapore en zelden uit Nieuw-Zeeland.

Marja van der Straten (in litt., 2011) heeft éénmalig een exemplaar uit weten te kweken en zij had dit exemplaar eveneens als *P. diminutalis* gedetermineerd. Het betreft geen

quarantainesoort. Na de Friese waarneming volgden er meer waarnemingen: Leiden, vi.2005, leg. J. Liefing; Hilversum, 20.x.2013, leg. M. van Rijn; Borculo, 12.x.2014, leg. J. Beijk. De soort betreft een cosmopoliet en zij wordt vooral geïmporteerd met de plant *Hydrilla verticillata* (Agassiz, 1978). Het betreft een adventieve soort die nog niet eerder is gemeld uit Nederland.

Literatuur

- Agassiz, D.J.L. 1978. Five introduced species, including one new to science, of china mark moths (Lepidoptera: Pyralidae) new to Britain. *Entomologists Gazette* 29: 117-127.
- Chen, F., S. Song & C. Wu. 2006. A review of the genus *Parapoynx* Hübner in China (Lepidoptera: Pyralidae: Acentropinae). *Aquatic Insects* 28: 291-303.

In dialoog met Ter Haar en Snellen: de jaarlijsten en de toekomst

Tymo Muus

De vlinderhobby zoals die bekend is binnen de secties uit zich veelal in faunistisch werk. Het is niet vreemd dat deze zaken sterker leven onder de leden dan bijvoorbeeld fotografie, taxonomisch werk en het kweken: al in de 19^e eeuw ontstonden lijsten met waarnemingen, zoals bijvoorbeeld “Bouwstoffen voor eene fauna van Nederland” (rond 1865), Snellen’s “Aanteekeningen over Nederlandsche Lepidoptera” en “Microlepidoptera, nieuw voor de fauna van Nederland”, samen met De Graaf (ca. 1885-1910), wat kort hierna vervolgd werd door Lycklama à Nijeholt, voorts afwisselend weer opgepakt door Bentinck, Doets en Vári (1936-1964) en ten slotte Langohr in de jaren 70 en 80. Het waren tal van lijsten waar geen duidelijk systeem van bestond. Krachten werden gebundeld in de jaren tachtig van de vorige eeuw toen de zogenaamde “jaarlijst” ontstond, om te beginnen in 1985: een jaarlijkse rapportage van faunistische merkwaardigheden voor de micro’s. Juist van de micro’s waren verspreidingsgegevens schaars en veranderlijk (dat laatste onder meer door veranderende inzichten vanuit de taxonomie), wellicht was dit de aanleiding om alleen de micro’s te behandelen in een dergelijke lijst. De jaarlijsten beslaan een periode van zo’n dertig jaar. Met de “jubileumjaarlijst” van 2013 (periode 2007-2010) is deze reeks voorlopig beëindigd. De volgende namen zaten ooit in de redactie: Ellis, Gielis, Huisman, Koster, Kuchlein, Van Nieukerken, Ulenberg, Van der Wolf, Wolschrijn en ondergetekende.

Voor de macro’s was Lempke’s trekvlinderjaarverslag toonaangevend, een project dat zijn vervolg kende dankzij Rob de Vos. Dit jaarverslag werd uitgebreid tot een macrojaarlijst welke ook recentelijk is beëindigd. Hiermee komen monumentale jaarverslagen – grotendeels in *Entomologische Berichten* gepubliceerd - tot een einde. De macrojaarlijst liep tot het jaar 2008 en de microjaarlijst tot (vooral) 2009. Blikken we terug op het “jaarlijsttijdperk” dan vallen een aantal zaken op: de tweedeling macro-micro, de frequentie van het verschijnen en de omvang. De klassieke tweedeling is nog altijd voelbaar, het is bovenal praktisch (beide secties samenvoegen zou ook een buitengewoon vol programma opleveren) en dit geldt ook voor een dergelijke jaarlijst. Het is gebleken dat het schrijven van één jaarlijst over micro’s veel tijd neemt en

hierdoor ontstond een achterstand van meerdere jaren. De microjaarlijst van 2006 werd bijvoorbeeld in 2009 gepubliceerd. Ten slotte, zo'n jaarlijst is meer dan tien pagina's lang. De lengte wordt vooral bepaald door het grote aantal provinciewaarnemingen.

De vraag is echter, hoeveel waarde hechten we aan zo'n jaarlijst? Wat levert het ons op? Bij de bijeenkomsten van zowel Snellen als Ter Haar was er draagvlak voor een discussie over dit onderwerp. Vanuit de presentatie zelf werden de volgende doelstellingen gegeven:

1. *Nieuwe soorten* – Te pas en te onpas worden soorten nieuw gemeld voor de fauna, steeds vaker geschiedt dit ergens op internet of zulke gegevens worden vergeten terwijl ze wel ooit en ergens genoemd zijn. Formeel dienen de soorten in een officieel blad nieuw gemeld te worden, zodat de juistheid door deskundigen kan worden bevestigd en het bereikt een breed publiek. Het vermelden van nieuwkomers in een jaarlijst lost dit probleem op.

2. *Uitbreidingen en toe- of afname* – Het faunistische werk richt zich vooral op hoe soorten in ons land presteren. Dat laatste is een abstracte benadering maar in de jaarlijst zien we dat vooral terug in de vorm van areaaluitbreidingen. Door uitbreidingen met nieuwe vindplaatsen beknopt te bediscussiëren blijft het publiek op de hoogte van deze (nieuwe) informatie. In de moderne tijd zien we een grote bulk aan data (afkomstig vanuit Noctua, Telmee.nl en Waarneming.nl) en niet iedereen is in staat deze data eerst te doorgronden om tot een objectief beeld van een soort te komen. De hoeveelheid gegevens wordt simpelweg zo groot dat we door de bomen het bos niet meer zien. Een jaarlijstbespreking is veel toegankelijker dan een lijst met 150 waarnemingen waarvan bovendien lang niet alle data juist is.

3. *Taxonomie* – Regelmatig worden soorten gesplitst, als bona species erkend of complexen worden onderzocht. Mutaties worden niet altijd officieel gepubliceerd en ook dat kan weer in een jaarlijst.

4. *Diagnostiek* – Sommige vlindersaars zijn niet op de hoogte van nieuwe kenmerken die in publicaties of elders ontdekt of vermeld staan, hetgeen zinvol is om deze alsnog in een jaarlijst te communiceren. In het verleden zijn ook regelmatig genitalen afgebeeld, hetgeen handig is voor de beginner die niet altijd toegang heeft tot specialistische literatuur.

5. *Discussie* – De jaarlijst heeft in de regel vaak geleid tot nieuwe informatie over levenswijzen en waardplant informatie, krachtige informatie die op deze wijze niet verloren gaat.

6. *Communicatie (met het buitenland)* – Tot nu toe werd de jaarlijst door veel mensen gelezen, niet alleen in Nederland. Het is een publicatie die talrijk geciteerd werd in internationale artikelen en het vormt een communicatiemiddel met collega's over de hele wereld. Nederland was overigens niet het enige land met een jaarlijst: onder meer België, Denemarken, Zweden, Finland en het Verenigd Koninkrijk hebben deze. Het overgrote deel van de sectieleiden onderschrijft het belang van het bestaan van een jaarlijst, zo ook als deze als combinatielijst "Lepidoptera in Nederland in ..." verder zou gaan.

Vanuit Snellen wordt geopperd dat de lijst 'sneller' moet verschijnen en dat deze vooral beknopt dient te zijn. Willem Ellis beaamt dat de wens een jaarlijst 'sneller' te laten verschijnen afhangt van wanneer men data inlevert: als dit 3 jaar later is dan is het ergens

begrijpelijk dat de lijst onvolledig is. Voorwaarde is dat men dus op korte termijn data inlevert. Vanuit het bestuur van Snellen wordt daarbij een voorstel gedaan voor een determinatiedag om zo mensen te helpen bij de dieren die moeilijk te determineren zijn, zodat ook deze data eerder beschikbaar komt. Cees Gielis merkt op dat Franje een ideale plek is voor het publiceren van dergelijke gegevens, echter werd een paar jaar terug al opgemerkt dat Franje een kleinschalig mededelingenblad dient te blijven. Men benadrukt dat een goede samenwerking van essentieel belang is en dat niet één iemand deze klus kan klaren.

Het initiatief om een combinatiejaarlijst ‘macro-micro’ wordt ook bij Ter Haar positief ontvangen maar er worden vele kanttekeningen gemaakt. Inhoudelijk verwacht men dat het een project is dat veel tijd gaat kosten en dus vraagt om voldoende mankracht en een goede soortenkennis. Er zijn veel gegevens, en daar zit veel werk in, maar er is ook een voordeel dat validatoren van Waarneming.nl en Telmee.nl al veel data gecontroleerd hebben en dus op de hoogte zijn van belangrijke informatie hetgeen vraagt om een publicatie. Men pleit tevens voor een nauwe samenwerking met de Vlinderstichting, maar er zijn ook bezwaren van leden die het commerciële karakter van de stichting als belemmering zien bij het inleveren van data in het kader van onder meer de jaarlijst. Het is daarom goed om afspraken te maken met de Vlinderstichting om misverstanden te voorkomen over het gebruik van data. Er zijn een aantal leden die mee willen werken aan deze lijst die mogelijk opnieuw in *Entomologische Berichten* of elders gepubliceerd kan worden.

Fig. 6. *Moitrella obductella*, honinglichtmot. 5.vii.2014; Zuid-Limburg, Eys, De Piepert, leg. en foto Sandra Lamberts

Fig. 7. Rups van *Rhyaria purpurata*, purperbeer, Leg en foto. Joke Stuurman

Fig. 8. *Proserpinus proserpina*, teunisbloempijlstaart Leg en foto Marcel Prick

Fig. 9. *Epinotia cinereana*,
12.vi. 2014,
Groningen, Beijumerbos,
Leg. en foto Koen van
Dijken

Fig. 10. Links pop en
onder een adult van
Lampronia morosa voor
het uitkomen.
Naaldwijk. 25.v.2013.
Leg. en foto J. Scheffers

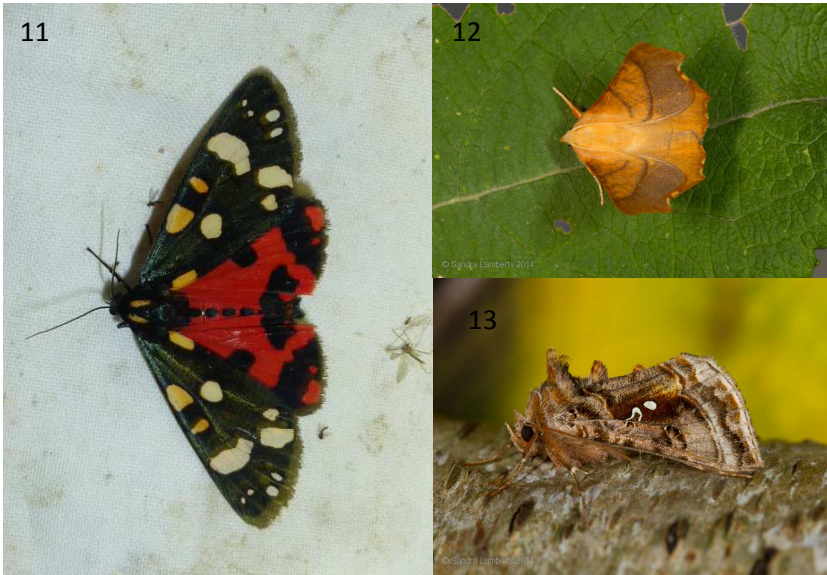
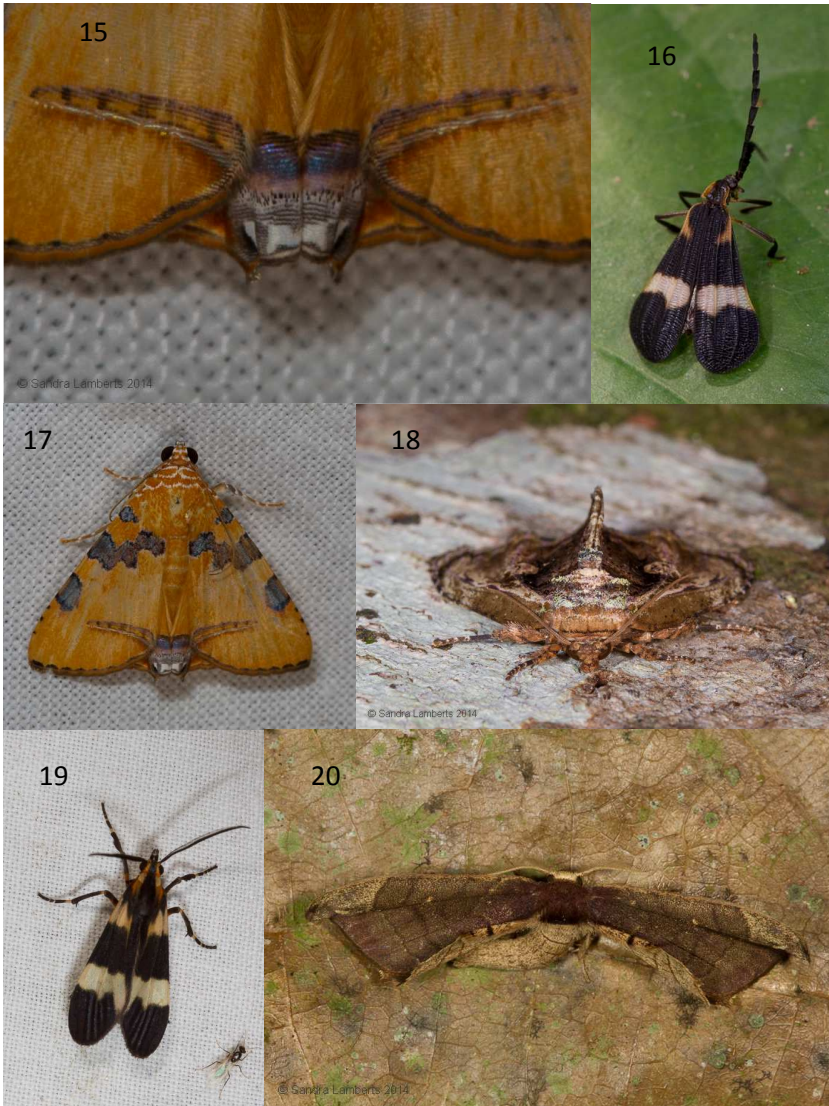

Fig.11: *Callimorpha dominula*, 3.vi.2014, Vijlenerbosch, leg en foto: M. Prick
Fig.12: *Ennomos fuscantaria*, 24.viii.2014, Eys, leg en foto: Sandra Lamberts
Fig.13: *Autographa jota*, 25.vi.2014, Eys, leg en foto: Sandra Lamberts

Fig. 14. Micro-CT scan van het mannelijk genitaal van *Coptotriche marginea*. Foto: Camiel van Doorenweerd.

Foto's Sandra Lamberts, Peru, Sachavacayoc, 2014; fig. 15: detail achterlijf en fig. 17: adult van *Eulepidotis* sp. 30.x.; fig. 16: vuurkever, 6.xi.; fig. 18: Erebidae, Calpinae, *Baecula gallopavo*, 24.xi.; fig. 19: Arctiinae, *Correbia lycoides*, 17.xi.; fig. 20: Bombycidae, 17.xi.

Verlag bijeenkomst sectie Ter Haar op 4 april 2015 te Schoonrewoerd

Hans Groenewoud

Aanwezig

Ben van As, Gerard Bergsma, Hans Bijl, Frits Bink, Jan-Jaap Boehle, Stieneke Bontsema, Anton Cox, Tineke Cramer, Maarten Eysker, Maurice Franssen, Ab Goutbeek, Mathilde Groenendijk, Hans Groenewoud, Harry Groenink, Bert Groothedde, Carel ten Ham, Hans Huisman, Maurice Jansen, Dity Jongsema, Trees Kaizer, Maja de Keijzer, Sandra Lamberts, Ad Mol, Tymo Muus, Wim Olyslager, Marcel Prick, Wiebe Poppe, Frans Post, Lothar Rutten, Andy Saunders, Jan Scheffers, Johan Schipperen, Jannie Sinnema, Siep Sinnema, Henk Stuurman, Joke Stuurman-Huitema, Gerrit Tuinstra, Ruud Vis, Arnold Wijker en Kees Zwakhals.

Afwezig met bericht van verhindering

Willem Ellis, Dick Groenendijk, Willem Oosterhof, Peter Rooij, Piet van Son en Jeroen Voogd.

Huishoudelijk gedeelte

Opening

Siep Sinnema heet iedereen welkom op deze voorjaarsbijeenkomst van Ter Haar.

Notulen van de vorige bijeenkomst (11 oktober 2014)

Er waren geen tekstuele opmerkingen. Verslag is bij deze vastgesteld.

Diverse bestuursmededelingen:

De sectie Snellen streeft naar meer samenwerking met de sectie Ter Haar. Er is afgesproken om te streven naar een gezamenlijk overleg eenmaal per jaar, maar dan wel zodanig gepland dat er geen extra reistijd bij gaat komen. Dus bijvoorbeeld tijdens het excursieweekend een uurtje samen bij elkaar gaan zitten omdat er dan vrijwel altijd wel een aantal bestuursleden van beide secties aanwezig zijn. Een andere mogelijkheid is dat de bestuursvergaderingen van beide secties op dezelfde dag en locatie worden gehouden zodat er een uur gezamenlijk kan worden overlegd, naast de eigen reguliere bestuursvergadering.

Mededelingen uit het Besturenberaad van de NEV.

Bestuur. Drie bestuursleden van de NEV hebben aangegeven er mee te willen stoppen: de penningmeester, de secretaris en de uitgever. Voor de penningmeester is men in gesprek met nieuwe kandidaten. Voor de andere twee functies is men nog op zoek naar nieuwe mensen.

Ledenaantallen secties. Er zijn wat zorgen dat de aantallen leden van de diverse secties niet op peil blijven, vandaar dat er activiteiten worden ontplooid om leden te behouden en nieuwe jonge leden te werven. Een activiteit als een determinatiemiddag slaat aan. In

dat licht is ook de cursus genitaal preparaten maken van afgelopen jaar bij Ter Haar een goede activiteit. Siep legt de vraag aan de vergadering voor of ook Ter Haar geen extra activiteiten moet ontplooiën om nieuwe leden te trekken en te motiveren. Bijvoorbeeld een determinatiedag. In Friesland en Limburg doen de afdelingen dat al met veel plezier en ook de Vlinderstichting doet het eenmaal per jaar. Algemene gedachte van de vergadering: probeer het gewoon maar eens.

Website. Er komt geen nieuwe website voor de NEV. Wel krijgt de bestaande een andere opzet. Er gaat ook gestreefd worden naar een meer eenduidige vorm voor de websites van de afzonderlijke secties, bijvoorbeeld een vergelijkbare openingspagina.

De Zomerbijeenkomst van de NEV wordt dit jaar in de gemeente Ede georganiseerd van 5-7 juni.

Mededelingenbladen. Vrijwel alle secties gaan hun ‘mededelingenbladen’ digitaal beschikbaar stellen voor Naturalis. Voor Franje gaat dit dus ook gebeuren. Enkel het ‘blaadje’ van de sectie Diptera (de Vliegenmepper) doet hier niet aan mee.

Bibliotheek. Is open en toegankelijk. De wijze van uitlenen wordt intern nog besproken. De NEV-leden zullen van een eventuele andere aanpak geen hinder ondervinden.

Naar aanleiding van het verslag over het besturenberaad volgt er discussie over een aantal punten.

Entomologische Berichten. Is die te behouden? Er worden weinig bijdragen voor de EB aangeleverd. Vaak kiezen auteurs voor andere bladen, met een (meer?) wetenschappelijke status. Alle leden worden opgeroepen om toch vooral copy naar de EB te sturen. Franje heeft een officieel tijdschriftnummer wat zou betekenen dat na publicatie van een nieuwe soort in Franje een publicatie in EB eigenlijk niet meer toegestaan is. Vanuit de zaal wordt opgemerkt dat dit een overdreven officieel standpunt is. Een korte beschrijving van een nieuwe soort in Franje staat een latere uitgebreide wetenschappelijke publicatie van deze nieuwe soort in EB echt niet in de weg.

Financiële zaken. Verslag kascommissie: zie bijlage. De vergadering keurt het financieel jaarverslag goed op basis van het positieve advies van de kascommissie. Arnold Wijker wordt gekozen als nieuw lid voor de kascommissie als vervanger voor aftredend lid Ruud Vis.

Excursie Snellen en Ter Haar 2015.

Deze zal worden gehouden in Limburg en worden georganiseerd door Frans Post en Marcel Prick. De excursie is van 19-21 juni in Zuid-Limburg. Er mag worden geïnventariseerd in de volgende gebieden:

- Vijlenerbos: dat is een goed toegankelijk en mooi gevarieerd bosgebied.
- De Vrakelberg: een klein gebied met daar om heen een gebied met veel intensieve landbouw. Het is een gebied waar vrij weinig over bekend is.
- De Kunderberg: een steile berg met een mooie flora (onder andere orchideeën).
- De twee ‘bergen’ zijn moeilijk toegankelijk.

Voor de overnachtingen kunnen we terecht bij de Geulhof in Mechelen waar we ook eerder geslapen hebben tijdens het weekend op de Pietersberg. Binnenkort zal een aanmeldingsformulier worden rondgestuurd via de mail.

Marcel Prick heeft in de periode 2008-2014 geïnventariseerd in het Vijlenerbos en geeft een kort overzicht van bijzondere soorten die daar te vinden zijn:

Autographa jota (Linnaeus), jota-uil; *Autographa pulchrina* (Haworth), donkere jota-uil; *Callimorpha dominula* (Linnaeus), bonte beer; *Callopietria juvenina* (Stoll), varenuil; *Caradrina gilva* (Donzel), grauwe stofuil; *Ecliptopera capitata* (Herrich-Schäffer), springzaadspanner; *Enargia paleacea* (Esper), gele uil; *Eupithecia abietaria* (Goeze), spardwergspanner; *Hemistola chrysoprasaria* (Esper), tere zomervlinder; *Laspeyria flexula* (Denis & Schiffermüller), bruine sikkeluil; *Leucodonta bicoloria* (Denis & Schiffermüller), tweekleurige tandvlinder; *Lithosia quadra* (Linnaeus), viervlakvlinder; *Oligia versicolor* (Borkhausen), bont halmuiltje; *Panthea coenobita* (Esper), schijn-nonvlinder; *Perizoma affinitata* (Stephens), koekoeksbloemspanner; *Polia nebulosa* (Hufnagel), marmeruil; *Pungeleria capreolaria* (Denis & Schiffermüller), dennenbandspanner.

Sandra Lamberts geeft een presentatie over nachtvlindermonitoring in Limburg. Zie het verslag onder de Faunistische Mededelingen.

Rondvraag

Anton Cox merkt op dat de volgende bijeenkomst van 7 november 2015 samenvalt met de Insectendag in Frankfurt waar ook veel leden naar toe gaan. Dat zou een reden kunnen zijn om de bijeenkomst te verplaatsen.

Joke Stuurman meldt dat ze de jaargangen van 1942 t/m 1973 van de Entomologische Berichten in gebonden uitvoering in de aanbieding heeft. Ze hoeft er niets voor te hebben. Belangstellenden kunnen ze zo meenemen.

De volgende bijeenkomst van de sectie Ter Haar is op 7 november 2015.

Faunistische mededelingen

Gerrit Tuinstra - ‘Voorlopige atlas’ van de Macro nachtvlinders in Friesland

Kort verslag door Hans Groenewoud aan de hand van de powerpointpresentatie.

Gerrit Tuinstra geeft een presentatie over de tweede versie van de ‘Voorlopige atlas van de Macro Nachtvlinders in Friesland’. De eerste atlas is verschenen in april 2008 en tweede versie is gereed gekomen in april 2014. Enige verschillen tussen beide uitgaven op een rijtje:

uitgave 2008	uitgave 2014
Beschrijft de situatie over één periode	Beschrijft drie perioden:
- 1986 t/m 2007	- Voor 1985
	- 1985 t/m 1999
	- 2000 t/m 2013
Op niveau van uurhokken (5x5 km)	Op niveau van kilometerhokken (1x1 km)
Kleine kaartjes	Grotere gedetailleerde kaarten
135.000 gegevensregels	243.000 gegevensregels
Ruim 600 soorten	647 soorten
Zonder naamlijst	Met naamlijst
Met foto's van diverse soorten	Zonder foto's

De gegevens komen uit vier verschillende bronnen:

1. Database Vlinderwerkgroep Friesland ±135.000 records;
2. Databestand “Noctua” (Werkgroep Vlinderfaunistiek & De Vlinderstichting) ±100.000 regels (combi van soort-kilometerhok-jaar); Waarnemers van de Vlinderwerkgroep Friesland, maar ook van daarbuiten zoals via www.waarneming.nl;
3. De Vlinders van Friesland (Lempke, 1985) ± 9.700 records (soort-vindplaats);
4. Natuurmuseum Fryslân: ±600 records van Notodontidae & Sphingidae in collectie.

Doel van de atlas is het verkrijgen van een zo volledig en correct mogelijk waarnemingen bestand van de macro-nachtvlinders van Friesland. De atlas is digitaal beschikbaar. Het totale PDF-bestand is ca. 300 Mb groot en te downloaden via het nieuwsbericht op Vlindernet of website <http://www.vlinderwerkgroepfriesland.nl>, of het Natuurbericht. De links zijn ook te vinden op de website van Ter Haar.

Trees Kaizer - Een aantal vlinders

Cucullia chamomillae (Denis & Schiffermüller), de kamillevlinder, ving ze op Zeeburg op 24.v.2014. Zie <https://waarneming.nl/waarneming/view/84869705>. Daar was een festiviteit in het kader van Fete de la Nature. Er waren diverse natuurbezigdheden georganiseerd, onder andere vleurmuizen zoeken met een batdetector en zaklampvissen, met een sterke lamp in het water schijnen en zo rustende vissen ontdekken. Haar was gevraagd of ze met lamp en laken wilde komen staan, zodat bezoekers kennis konden maken met de wereld van de nachtvlinders. Het was een geslaagd evenement en er was

voldoende belangstelling, al moest ze toegeven dat de grootste belangstelling uitging naar de 'rollende Keukens' die ook aanwezig waren.

*Eupithecia simpliciat*a (Haworth), de meldedwergspanner, ving ze op 19.vii.2014 op licht in de tuin. Deze waarneming staat niet op waarneming.nl, omdat ze sinds de start meedoet aan het project nacht-vlindermonitoring van De Vlinderstichting. De gegevens gaan dus rechtstreeks daarheen.

Op 28.ix.2014 landde om 22.15 u een *Ennomos*-soort op haar val die ze had klaargezet voor de nachtvlindermonitoring. Deze vangt ze zeker niet elke week dus ze maakte direct een foto. Bij determinatie kwam ze uit op *Ennomos fuscantaria* (Haworth), de essen-spanner. Omdat ze deze nog nooit had gevangen, heeft ze Gerrit Tuinstra en Maurice Franssen gevraagd naar de foto te kijken. Heel snel kwam er een enthousiast bericht van Gerrit dat ze het goed gezien had.

Idaea inquinata (Scopoli), de roestige stipspanner, ving ze op 22.vi.2013 tijdens een weekend van de Landelijke Insectenwerkgroep in Posterholt. Daar was Guus Dekkers ook aanwezig en hij maakte de foto. Omdat ze de determinatie niet rond kon krijgen, heeft ze de foto op het forum van waarneming.nl gezet waarna Marijn Verbeek de naam gaf.

Joke Stuurman - Verslag van een kweek van vier rupsen van *Rhyparia purpurata* (Linnaeus), de purperbeer

Joke kreeg de rupsen op 11.x.2014 van Jeroen Voogd met het verzoek deze op kamertemperatuur op te kweken in de hoop, dat er voor de winter nog een tweede generatie vlinders zou verschijnen. De kamertemperatuur werd slaapkamertemperatuur en door het milde herfstweer in 2014 kon het raam op een kier blijven, zodat de rupsen voldoende frisse lucht hadden en ook konden zonnen. Dit deden zij vrijwel voortdurend. Het aangeboden voedsel bestond uit braam (*Rubus*), paardenbloem (*Taraxacum*) en dovenetel (*Lamium*). Ze hadden duidelijk voorkeur voor dovenetel. Vanaf 27.x. zijn de vier rupsen één keer verveld. Op 15.xi.2014 en op 28.xi.2014 gingen twee rupsen dood. De twee overgebleven rupsen verschillen enorm in grootte. Het is dan duidelijk dat ze niet gaan verpoppen en vanaf begin december eten ze niet meer. Ze zonnen nog wel en zoeken ook graag de lucht op bij een kier van het raam. Op 8.xii.2014 worden de rupsen naar de schuur verplaatst, wederom bij een kier bij het raam met de mogelijkheid om te zonnen, hetgeen ze ook doen. Eind december gaan ze in een rolletje onder het braamblad in de strooisellaag. De derde rups is intussen ook doodgegaan, maar de grootste rups die inmiddels is geslonken tot een lengte van minder dan twee cm, leeft op 13.ii.2015 nog. Vanaf begin maart biedt Joke voedsel aan, maar dat wordt niet gegeten. Half maart verplaatst de rups zich een beetje en op 4.iv.2015 zit deze op een blaadje in de zon en heeft dus de winter overleefd (fig. 7).

Joke vertelde over twee losse waarnemingen: op 9.iii.2015 verscheen *Agriopsis marginaria* (Fabricius) op raamlicht en op 1.iv.2015 kwam *Orthosia cerasi* (Fabricius) na een kweek buiten uit de pop tevoorschijn.

Ruud Vis - *Biston betularia* (Linnaeus)

In aansluiting op mijn stukje in de vorige Franje van februari 2015, gebaseerd op 164 waarnemingen, was de suggestie van Willem Oosterhof om op Waarneming.nl te kijken een doorbraak. In de kortste keer kon ik beschikken over 1075 waarnemingen van 830 vindplaatsen, welke aan de hand van foto's konden worden ingedeeld in drie vormen: *nominaat*-vorm, *carbonaria* en *insularia* (fig. 21).

Hieronder een overzicht per provincie: de eerste kolom betreft de aantallen vlinders, de tweede kolom het aantal vindplaatsen.

Friesland	93	77	Utrecht	62	46
Groningen	114	77	Zuid-Holland	53	45
Drenthe	91	62	Gelderland	158	120
Zeeland	20	18	Noord-Brabant	69	126
Overijssel	92	67	Limburg	112	94
Flevoland	12	12	Noord-Holland	99	86

De waarnemingen zijn afkomstig van: Ben van As; Stieneke Bontsema; Maurice Franssen; Tineke Kramer; Sandra Lamberts; Lothar Rutten; Piet van Son; Henk en Joke Stuurman; Barry Teunissen en van de website <http://waarneming.nl>.

Bekijken we het verloop van de aantallen van de morphs van 1963-1964 van Oostvoorne met de nieuwe gegevens, dan is de morph *carbonaria* van 73% teruggelopen naar 21% en de *nominaat*-vorm gestegen van 4% tot 54%. (fig. 22 en 23).

Op bijgaande kaartjes zijn de vindplaatsen van *B. betularia* in beeld gebracht in de noordelijke (fig. 24) – en zuidelijke provincies (fig. 25). De cirkelgrootte geeft de verschillen in aantal exemplaren aan. In Noord-Nederland (fig. 26 links) werden 501 exemplaren bekeken en daarvan behoren 316 dieren (=63%) tot de *nominaat*-vorm. In Zuid-Nederland werden 574 exemplaren bekeken en daarvan behoren 264 exemplaren (=46%) tot de *nominaat*-vorm (fig. 26 rechts).

Op basis van deze gegevens kon worden vastgesteld, dat deze *nominaat*-vorm in de noordelijke provincies (fig. 26 links) 63%, of 16,6% **hoger** is dan het landelijk gemiddelde. In de zuidelijke provincies (fig. 26 rechts) is de *nominaat*-vorm 46%, of 14,8% **lager** dan het landelijk gemiddelde! In fig. 28 worden deze verschillen nog wat aanschouwelijker weergegeven. Naar mijn mening berusten deze verschillen niet op toeval. Het landelijk gemiddelde van 54% is in deze figuur op 0 gezet, waardoor de verschillen beter zichtbaar zijn.

Naar de reden(en) van dat opvallende verschil tussen Noord- en Zuid-Nederland kunnen we slechts gissen. Gedacht kan worden aan milieu- en klimaatparameters als fijnstof-concentratie, ammoniakconcentratie, de jaarlijkse temperatuur etc. Een leuk onderwerp voor een masterstudent?

Kijken we dan ten slotte naar de verhouding in de loop der jaren van de morph *insularia*, dan blijkt een opvallende stabiliteit te bestaan (fig. 27). *Insularia* wordt veroorzaakt door een ander gen dan die van *carbonaria* en is genetisch dus niet een tussenvorm. Dit is

mijn laatste bijdrage inzake de morphs van *Biston betularia*. Nogmaals hartelijk dank aan alle leden van Ter Haar, die voor gegevens hebben gezorgd.

Tymo Muus - De toekomst van 'Jaarlijsten van de Microlepidoptera' in Nederland

Kort verslag door Hans Groenewoud

De jaarlijsten zijn min of meer ontstaan uit de trekvlinderlijsten van de macro's. B.J. Lempke is daar in 1940 mee begonnen, dit jaar precies 75 jaar geleden en is daar tot aan zijn dood in 1993 mee door gegaan, vanaf 1987 geholpen door Rob de Vos. Na zijn dood is de registratie tot voor enkele jaren terug door Rob voortgezet. Inmiddels is Eddy Vermandel uit Hulst weer begonnen met het registreren en publiceren van Nederlandse en Belgische trekvlindergegevens.

De doelstelling van de jaarlijsten is toch breder dan enkel registratie van trekvlinders. Het behelst meer het beschrijven van de toe- of afname van nieuwe of bijzondere soorten, alsmede het zoeken naar verklaringen voor deze veranderingen in hun voorkomen. Daarmee kom je vanzelf op terreinen als ecologie of klimaatverandering.

De jaarlijsten van de macro's lopen door tot en met 2008 en die van de micro's tot en met 2010. Tymo vraagt zich af of het niet mogelijk is het idee nieuw leven in te blazen door voor micro's en macro's samen een nieuwe gemeenschappelijke jaarlijst op te stellen. De toehoorders vinden dat een goed idee en vragen zich af waarom men ermee gestopt is. Frans Post geeft aan dat een van de redenen is dat de lijsten niet gepubliceerd konden worden in Entomologische Berichten. Cees Gielis stelt voor om ze in Franje te publiceren. Voor dit soort publicaties is Franje juist opgezet.

Vanuit de zaal wordt verder aangegeven dat controle van alle gegevens een probleem zal zijn. Voor de macro's zal dat wel lukken, maar wie gaat dat voor de micro's doen? Het maken en controleren van de lijsten levert toch erg veel werk op.

Kortom het idee voor een gezamenlijke jaarlijst voor micro's en macro's wordt positief ontvangen maar er zullen wel mensen moeten opstaan die de kar willen trekken.

Sandra Lamberts - Siete semanas involuadable, zeven onvergetelijke weken in Peru

Afgelopen jaar ben ik zeven weken in Peru geweest. De eerste paar weken waren een rondreis naar o.a. het Nevelwoud, van Machu Picchu en de laatste weken in Tambopata National Reserve aan de Madre de Dios, gelegen in het zuidoosten van Peru. Vijf weken heb ik gelogeed in Sachavacayoc Centre waar ik als onderzoeker naar dag- en nachtvlinders in de nabije omgeving heb gezocht. In het Nevelwoud vlogen enkele Rionidae (subfam. Chorinae) –soorten en vonden we de grote Saturnide, *Copaca medea*. Sachavacayoc Center is een biologisch station voor studenten aan het Newton College in Lima. Er wordt vooral onderwezen in duurzame ontwikkeling. De lamp, die geschonken werd aan het centrum heeft een aantal keren gebrand in het oerwoud, maar ook overdag werden er diverse nachtvlinders gevonden. Alle vlinders zijn gefotografeerd. Daarvoor werd onder meer gebruik gemaakt van een zelf gefabriceerde ‘studio-opstelling’ in de lodge. Dit alles in het teken van een soort guide line voor de scholieren die de lodge bezoeken en naar nachtvlinders gaan kijken. Het is geen makkelijke klus om de gevonden vlinders op naam te brengen. Ik heb zeer veel vlinders gevonden en gefotografeerd en het voert te ver om ze nu allemaal te laten zien, derhalve volgen een paar bekende en niet bekende families. Soms zaten er verrassend bekende dingen bij zoals de Crambide *Nomophila noctuella* (Denis & Schiffermüller), luipaardlichtmot en de Plutellide *Plutella xylostella* (Linnaeus), koolmot. Ook de Noctuidae waren vertegenwoordigd, zoals *Helia subiugua*, een uil die de vleugels spreid zoals we gewend zijn van de spanners. *Eulepidotis hermura* (Schaus) is ook een uil, maar die heeft zoals andere in zijn familie een tekening van een wesp of kever op de vleugels (fig. 15 en 17). De Sematuridae vallen op door hun grootte, zoals *Sematura lunus* Linnaeus die ongeveer zo groot is als een gemiddelde hand. Van een van de Nymphalidae, *Colobura spec.* is pas sinds 2001 bekend dat deze een dubbelganger heeft. Er zijn dus twee soorten, *Colobura dirce* (Linnaeus) en *Colobura annulata* Willmott, Constantino & Hall. Ik kan nog niet zeggen welke van de twee ik gefotografeerd heb. Van de Lycaenide *Arawacus separata* (Lathy) konden we een mooie copula vastleggen. Op een boom in de buurt werden overdag een grote kluwen rupsen gevonden van de Nymphalide *Morpho telemachus* (Linnaeus).

Van de Dalceridae, een familie die we in Nederland niet kennen, werden *Dalcera abraza* (Herrich-Schäffer) en *Acraga infusa* (Schaus) gevonden. Een familie die daar wat van weg heeft is de Limacodidae, waarbij *Euclea delphinii* (Boisduval) werd waargenomen. Wel bekend in Nederland zijn de Sphingidae, de exemplaren in Peru hebben een iets andere tekening, waarvan *Callionima inuus* Rothschild & Jordan een zeer fraai exemplaar is.

De Bombycidae, zoals *Apatelodes nina* Stoll, zijn vlinders die in zithouding helemaal veranderen van vorm. Veel soorten trekken hun achterlijf scheef naar de zijkant onder een van de vleugels en schuiven hun achtervleugels onder hun voorvleugels (fig. 20). Een rare gewaarwording als je die beesten ziet landen op je laken en er later nog eens naar kijkt. Mijn advies is om in het oerwoud te blijven kijken naar alles wat op bladeren ligt. Denk je drie keer dat het een stukje bloem, schors of wat dan ook is, de vierde keer blijkt er een vlinder te zitten. De schutkleuren zijn niet te beschrijven zo goed. Maar niet alleen de schutkleuren zijn onbeschrijfelijk, de mimicry verslaat werkelijk alles. Denk je een

vlinder meermaals gezien en gefotografeerd te hebben, blijken het bij thuiskomst drie verschillende bladrollers te zijn die op elkaar lijken! Ook Nymphalidae kunnen lijken op Arctiinae, of andersom of een nog onbekende microvlinder lijkt op een vuurkever (fig. 16 en 19). Zeer bizar om te zien. Het blijft dus altijd opletten en liever een keer teveel geschoten dan een keer te weinig.

Een vlinder waar geen dubbelganger van gevonden werd is een lid uit de familie Erebidae en de subfamilie Arctiinae: *Utetheisa ornatix* (Linnaeus), deze is zeer fraai en fris gekleurd. Een exemplaar waar je naar kunt blijven kijken is een lid van de subfamilie Calpinae, *Sosxetra grata* Walker waarvan de vlinder haren heeft die boven de voorvleugels uitsteken. Een andere opvallende soort waar niet overheen te kijken valt is een *Attacus* sp. uit de familie der Saturniidae. De Choreutidae, vele malen kleiner dan de vorige soort en behorende tot de microvlinders vallen juist op door hun als een pauw omhooggeklapte vleugelhouding zoals het geval is bij *Brenthia monolychna* Meyrick.

Van de familie der Riodinidae werden *Calospila emylius* (Cramer), *Amarynthis meneria* (Cramer) en *Eurybia* sp. waargenomen. Een Notodontidae-soort die werd gevonden is *Rosema zelica* Stoll-Cramer, een groene vlinder met een roze rand. Van de Pyralidae was van de subfamilie Chrysauginae *Satole sacculana* (Bosc) een zeer opvallende vertegenwoordiger met zijn gekreukte vleugels en het toefje op de neus. Het is dus zeer van belang om de verschillende kanten van een vlinder te fotograferen om een idee te krijgen van de vorm. Zo is er onder de Erebidae een Calpinae-soort, *Baecula gallopavo* Walker, waarvan je de vleugelvorm niet zou terugvinden als je hem alleen maar van boven had gefotografeerd (fig. 18).

Al met al een heleboel werk om de diverse vlinders onder te brengen in de verschillende families maar ook een uitdaging om ze op een dusdanige manier vast te leggen dat anderen de soorten ook weer kunnen herkennen in het veld. Bij de determinaties werd gebruik gemaakt van de volgende websites: www.discoverlife.org; www.bugguide.net; www.learnaboutbutterflies.com; www.butterfliesofamerica.com

Marcel Prick - Bijzondere waarnemingen van macronachtvlinders in 2014

Het jaar startte met de overwinterende winteruilen die ook weer in het najaar werden gezien en die bijna allemaal op smeer afkwamen. Van *Conistra ligula* (Esper), donkere winteruil, telde ik één vlinder in het Vijlenerbosch, vier vlinders op de Putberg en maar liefst 26 in mijn tuin in Heerlen-Douveweien, nu de beste plek voor deze soort in Nederland. Van *Lithophane ornitopus* (Hufnagel), lichtgrijze uil, werden twee vlinders in het Vijlenerbosch en vijf vlinders op de Putberg gezien. Op 7.iii.2014 zag ik in het Vijlenerbosch een *Lithophane semibrunnea* (Haworth), bruine essenuil, en een *Lithophane socia* (Hufnagel), geelbruine houtuil. Op dezelfde plek verschenen van eind maart tot half april zes *Eupithecia lanceata* (Hübner), vroege dwergspanner. Buiten het zuidoosten van Limburg wordt deze soort hoogst zelden gezien. In dezelfde periode noteerde ik *Aleucis distinctata* (Herrich-Schäffer), prunusspanner, op de Putberg en in de Wijlrebossen (twee exemplaren) en *Lampropteryx suffumata* (Denis & Schiffermüller), fraaie walstrospanner, in het Vijlenerbosch twee en op de Putberg één vlinder. *Leucodonta bicoloria* (Denis & Schiffermüller), tweekleurige tandvlinder, deed het dit jaar goed. Van eind april tot begin juni telde ik in het Vijlenerbosch twintig exemplaren. Groot was mijn verrassing toen ik op 11.v.2014 *Proserpinus proserpina* (Pallas), teunisbloempijlstaart, voor het eerst in mijn lichtval in de tuin aantrof (fig. 8). Op 25.v.2014 was het weer raak in het Vijlenerbosch met *Cyclophora annularia* (Fabricius), nekspindertje en in het aangrenzende Malensbosch met *Plagodis pulveraria* (Linnaeus), geelbruine bandspanner. Van beide soorten ving ik een vrouwtje dat eitjes legde. De kweek van de eerste soort leverde slechts twee vlinders op en van de tweede soort kwamen 13 vlinders uit. Een bijzonder goed jaar was het ook voor *Laspeyria flexula* (Denis & Schiffermüller), bruine sikkeluil. Van eind mei tot begin oktober (twee generaties) werden in Heerlen-Douveweien, het Vijlenerbosch en op de Brunsummerheide 18 vlinders geteld. De bijzonder fraaie *Callimorpha dominula* (Linnaeus) (fig. , bonte beer, ving ik op 3.vi.2014 in het Vijlenerbosch. Hij laat zich hier vrijwel elk jaar zien. *Apamea epomidion* (Haworth), zwartrandgrasuil, een Zuid-Limburgse specialiteit ving op 6.vi.2014 in het Eyserbos. Behalve in Zuid-Limburg voelt *Caradrina kadenii* Freyer, kadeni-stofuil zich ook goed thuis in Midden-Limburg. Op 21 en 24.vi.2014 ving ik in mijn tuin een vlinder. Ook in mijn tuin ving ik van eind juni tot half juli vier exemplaren van *Eupithecia inturbata* (Hübner), esdoorn-dwergspanner, die in Zuid-Limburg nu een gewone verschijning is geworden. Een topjaar was het ook voor *Lithosia quadra* (Linnaeus), viervlakovlinder. Zelf zag ik van begin juli tot eind oktober zes vlinders te Heerlen, Maastricht-Jekerdal en in het Vijlenerbosch. *Hemistola chrysoprasaria* (Esper), tere zomervlinder, was met vier vlinders van half juni tot eind juli vertegenwoordigd op de Putberg, in het Vijlenerbosch en te Heerlen-Douvenweien. Ook nieuw voor mijn tuin was *Eupithecia simplicata* (Haworth), meldedwergspanner, op 21.vii.2014. Samen met Arnold Wijker ving ik op 22.vii.2014 in het Vijlenerbosch een **nieuwe soort voor Europa**, *Ericcia inangulata* (Guenée), een vrouwtje. Dit moet een verstekeling zijn of meelifter zijn, want de soort hoort thuis in het Indo-Australische gebied. *Ennomos fuscantaria* (Haworth), essenspanner, is buiten Zuid-Limburg een zeldzame soort, maar hier vrij algemeen. Ik telde dit jaar slechts drie vlinders van begin augustus tot half september in het Vijlenerbosch, Eyserbos en Heerlen-Douveweien.

Fig. 28. Grafiek Ruud Vis

Biston betularia, nominaat in noord- en zuid nederland t.o.v heel nederland =0

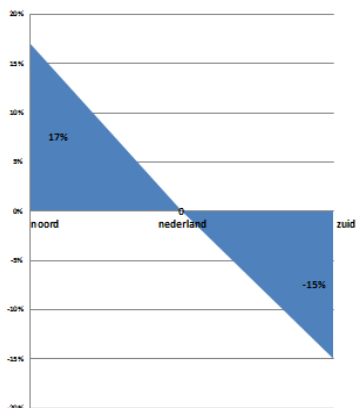
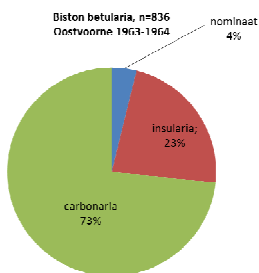

Fig. 21. *Biston betularia* morphs:

boven: *nominaat*;
midden: *carbonaria*;
onder: *insularia*.

Bron foto's onbekend bij auteur.

Biston betularia; n=1075
nederland; 832 vindplaatsen

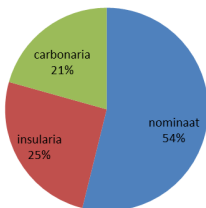

Fig. 22-23. Verdeling van morphs van *Biston betularia* te Oostvoorne (links) 193-1964 en Nederland in 2014 (rechts).

Grafiek: Ruud Vis.

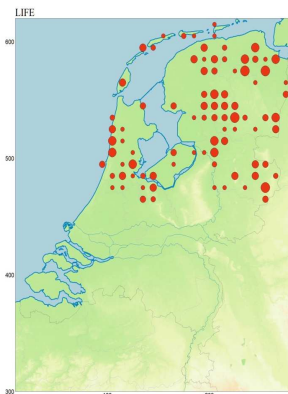

Fig. 24 (links).
Vindplaatsen *B. betularia* in de noordelijke provincies.

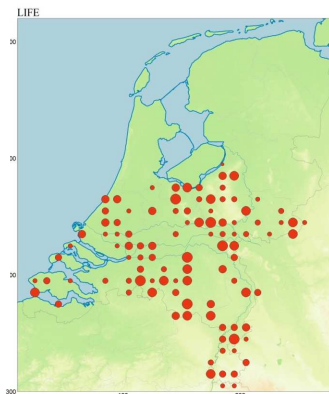
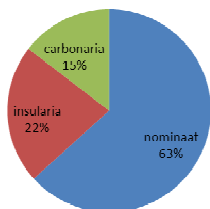

Fig. 25 (rechts).
Vindplaatsen *B. betularia* in de zuidelijke provincies.

**Biston betularia; n=501
noord-nederland**

**Biston betularia; n=574
zuid-nederland**

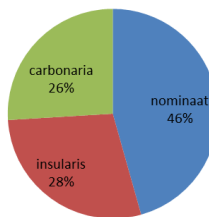

Fig. 26. Links: verhouding in aantal tussen de vormen van *Biston betularia* in Zuid-Nederland en rechts in Noord-Nederland. Grafiek Ruud Vis.

Biston betularia f. insularia

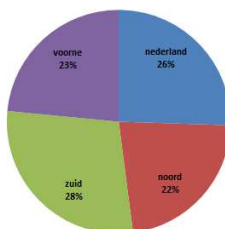

Fig. 27. Diagram van de aantallen vlinders van de morph *insularia*.
Grafiek: Ruud Vis.

Pungeleria capreolaria (Denis & Schiffermüller), dennenbandspanner, heeft een populatie in het Vijlenerbosch. De soort vliegt in een langgerekte generatie van mei tot in oktober. Dit jaar nam ik van eind augustus tot eind september vier vlinders waar. De vrouwtjes zijn met 80% daar duidelijk in de meerderheid. Voor *Cymatophorina diluta* (Denis & Schiffermüller), eiken-orvlinder, vormen de Vijlnerbossen een uitstekend leefgebied. Van half september tot half oktober telde ik 50 exemplaren. *Lithophane leautieri* (Boisduval), coniferenuil, is pas in 2013 in Zuid-Limburg te Maastricht opgedoken en op 25.x.2014 ving mijn eerste Nederlandse exemplaar in mijn tuin. Het jaar werd afgesloten met *Epirrita christyi* (Allen), bleke novemberspanner, waarvan ik op 30.x.2014 twee vlinders in het Vijlenerbosch ving, een goede locatie voor deze soort. Aan het einde van mijn presentatie liet ik nog een aantal vlindersoorten zien die tijdens het Ter Haar-Snellen weekend van 4-6 juli in het Vijlenerbosch te verwachten waren.

Ben van As - Vlinders in bunkers

Kort verslag door Hans Groenewoud.

Jaarlijks worden in Zuid-Holland alle bunkers en ijskelders éénmaal per winter geteld op overwinterende vleurmuizen. Sinds de jaren negentig worden ook andere overwinterende diersoorten, zoals enkele vlinders en amfibieën, meegenomen met deze telling. Ben neemt samen met Kees Mostert de vlinders voor zijn rekening. *Scoliopteryx libatrix* (Linnaeus) roesjes, worden veel gezien en ook regelmatig overwinterende dagvlinders zoals *Aglais io* (Linnaeus), dagpauwoog en *A. urticae* (Linnaeus), de kleine vos.

Ditmaal trof men in drie verschillende bunkers een snuituiltje aan van het geslacht *Hypena*. De diertjes vielen op door hun iets bontere verschijning dan die van *Hypena rostralis* (Linnaeus), de hopsnuituil, die ook regelmatig in bunkers wordt aangetroffen maar overigens slechts éénmaal in de drie bunkers waar de nieuwe snuituil werd gevonden. Het bleek om *Hypena obsitalis* (Hübner), de dubbelstipsnuituil te gaan en dat is een **nieuwe soort voor Nederland**.

De waardplant van deze soort is klein graskruid (*Parietaria judaica*) en dat is in de buurt best wel veel te vinden. Mogelijk zit er dus een populatie in de buurt. De toekomst zal moeten uitwijzen of dit echt zo is. Zie ook de mededeling op Vlindernet:

<http://www.vlindernet.nl/actueel.php?id=1197&p=a&q=dubbelstipsnuituil>

Sandra Lamberts - Nachtvlindermonitoring in Limburg 2014: de vlinders in mijn achtertuin in Eys

Eys ligt ter hoogte van Simpelveld aan de oostkant van Zuid-Limburg. Mijn tuin ligt hemelsbreed ongeveer één km van de Piepert, een kalkgrasland in beheer bij de waterleidingmaatschappij Limburg. De Piepert staat bekend om zijn orchideeënrijkdom. De helling wordt in september volledig kaal gemaaid en het verbaast ons dan ook dat er toch nog vlinders waaronder *Oncocera semirubella* (Scopoli), de prachtmot, kunnen overleven en rondvliegen.

Achter mijn tuin ligt ook een kleine kalkgraslandhelling met daar omheen een meidoornhaag, die beheerd wordt door het IVN. De bewoners van de aangrenzende tuinen hebben de bomen in hun tuin gekapt en krijgen steeds meer orchideeën in hun eigen achtertuin. Mijn achtertuin daarentegen is, zoals ik vorig jaar ook al eens zei, een 'puin'-tuin: het oude grasveld is bedekt met bouwpuin en ertussen zijn een grote den (*Pinus*), een linde (*Tilia*) en een mooie grote vlinderstruik (*Buddleja*) opgeschoten. In de buurt staan essen (*Fraxinus*) en eiken (*Quercus*).

Op 7.ix.2013 ving ik *Clepsis rurinana* (Linnaeus), de cirkelbladroller en ook afgelopen jaar kwam die in de val op 28.viii.2014. *Ennomos fuscantaria* (Haworth), de essen-spanner, werd op 11.viii.2013 gevangen en in 2014 op 1-21.viii. en op 4.ix.

De monitoring in het kader van het project nachtvlinder monitoring Limburg (NML) in mijn tuin op de Bergstraat zou eens in de veertien dagen moeten plaatsvinden. Al was de monitoring bij mij afhankelijk van mijn aanwezigheid in Eys en ook afhankelijk van het weer. Veelvuldig werd er een regenkapje boven de lamp bevestigd. Er werd op diverse andere manieren gevangen, o.a. met een tweede val, met blacklight en met het laken.

De eerste zeldzaamheid die voorbij kwam was *Depressaria chaerophylli* Zeller, het kervelplatlijfje, op 1.iv en 3.iv. Met dank aan Arnold Wijker werd dit platlijfje op naam gebracht. Er blijkt in de buurt dolle kervel (*Chaerophyllum temulum*) te staan en waarschijnlijk komt hij daar vandaan. De eerste zeldzame spanner was *Hydria cervinalis* (Scopoli), de grote berberisspanner, op 1.iv. De rups leeft op zuurbes (*Berberis*) en de paring vindt plaats in de buurt van de waardplant. *Lithophane semibrunnea* (Haworth), de bruine essenuil, kwam op 22.iv. in de val. Waarschijnlijk komt die van de essen of de eiken in de buurt. *Aleucis distinctata* (Herrich-Schäfer), de prunusspanner, kwam ook weer langs. Deze had ik in Walem in 2012 al een keer in de val gehad, ditmaal ving ik op 3.iv.twee exemplaren en op 24.iv.één exemplaar. De soort leeft op meidoorn (*Crataegus*) en prunus (*Prunus*). *Pammene ochsenheimeriana* (Lienig & Zeller), de sparrendwergbladroller, zat op 27.iv. in de val en komt waarschijnlijk van de grote den (*Pinus*) en staat nu in de collectie bij Anton Cox. Een andere zeldzame spanner is *Eupithecia egenaria* Herrich-Schäffer, de lindedwergspanner, op 20.v. Deze soort werd in 2013 door Paul Vossen en Mark de Mooij ontdekt op de Sint Pietersberg in Maastricht.

Vanuit mijn tuin maken we even een uitstapje naar de excursie in Limburg. Die zal op 20/21/22 juni 2015 plaatsvinden op de Kunderberg een kalkgraslandhelling ten noorden van Eys, op de Vrakelberg ook een kalkgraslandhelling, ten noord westen van Eys en in

het Vijlenerbos, een gevarieerd bos ten zuiden van Eys, aan de Belgische grens. De soorten die nu voorbij komen kun je ook in die gebieden aantreffen.

Polia nebulosa (Hufnagel), de marmeruil, zat op 9.v. en 6.ix. in de val. De soort leeft op kruidachtige planten in loofbossen en struwelen. Van *Scoparia pyralella* (Denis & Schiffermüller), de oranje granietmot, ving ik op 18-20.v. en op 2, 10 en 12.vi. in totaal veertien stuks. De soort leeft op lage planten waaronder jacobskruiskruid (*Jacobaea vulgaris*). *Catoptria verellus* (Zincken), de zwartbruine vlakjesmot, 10.vi. en 5-6.ix. leeft op mossen (Bryophyta) en is inmiddels niet meer zeldzaam. Marcel Prick vulde hierop aan dat de vlinder in het Vijlenerbos echt een ‘plaag’ was. De vlinder met de vogelnaam kanariepietje, *Agapeta zoegana* (Linnaeus) bezocht op 24.vi. en 17.vii. de val. Deze vliegt vanaf de schemering en komt matig op licht maar is overdag wel uit de vegetatie op te jagen. *Mythimna conigera* (Denis & Schiffermüller), de eenstreepgrasuil, waargenomen op 23.vi, 4.vii en 20.ix. is een soort van graslanden, bosranden en bospaden en leeft op diverse grassen. Ook *Mythymna l-album* (Linnaeus), de witte l-uil, kwam op 2.vi. weer langs, deze zat in september 2012 ook al eens in de val in Walem. Het is een soort van ruige graslanden met als waardplanten helm (*Ammophila arenaria*) en rietgras (*Phalaris arundinacea*). *Autographa pulchrina* (Haworth), de donkere jota-uil, op 23.vi. was voor mij de eerste jota-uil in de tuin. De soort leeft op diverse kruidachtige planten in bossen, struwelen, ruige graslanden en tuinen. De Prachtmot, *Oncocera semirubella* kwam in de introductie ook al voorbij en kwam op 4-17.vi., 21.viii. en 4.ix. in de val. De soort leeft op wondklaver (*Anthyllis vulneraria*) en soms op stalkruid (Ononis), luzerne (*Medicago sativa*) en klaver (*Trifolium*).

Moitrelia obductella (Zeller), de honinglichtmot, was in de presentatie helaas voorzien van de verkeerde foto, kwam op 5.vii. in de val en leeft op wilde marjolein (*Origanum vulgare*). De vlinder komt goed op licht, soms in grote aantallen (fig. 6). Een andere zeldzaamheid was *Aproaerema anthyllidella* (Hübner), de wondklaverpalp-mot, welke op 24.iv. en 4.vii. in de val kwam. De soort doet het niet echt goed in Nederland, de rups leeft op klaversoorten en is op te jagen uit de vegetatie maar komt ook goed op licht.

Horisme vitalbata (Denis & Schiffermüller), de bruine bosrankspanner is een soort die afneemt. In mijn tuin was van de afname echter niks te merken want ik vond hem op 3.iv., 5-18.v., 17.vii. en 29.viii. De soort leeft op bosrank (*Clematis vitalba*) in open al dan niet beekbegeleidende bossen en bosranden. Een andere bosrankspanner, *Horisme tersata* (Denis & Schiffermüller), de egale bosrankspanner, is veel minder zeldzaam geworden in Nederland. Dat was ook te merken in mijn tuin op 3.iv., 5.v. 4-17.vii, 1.viii en 5.ix. Ook deze leeft op bosrank in open al dan niet beekbegeleidende bossen en bosranden. Maar, toen kwam er nieuws! Er blijkt een andere bosrankspanner te zijn die hierop lijkt. Paul Vossen heeft met behulp van Eric Poulsen en Mark de Mooij een nieuwe soort voor Nederland ontdekt, *Horisme radicularia* (de La Harpe), met de Nederlandse naam tweelingbosrankspanner. De soort is inmiddels gemeld in een verslag over waarnemingen op de Sint Pietersberg (Vossen & de Mooij, 2015). Een artikel voor Entomologische Berichten met een precieze uiteenzetting en de determinatiekenmerken zal dit jaar nog verschijnen. Een betrouwbare determinatie van man en vrouw kunnen op

basis van de genitaalstructuur gedaan worden. Alle *Horisme tersata*'s zijn vanaf dat moment verzameld en door Frans Cupedo op de genitaalstructuur gecontroleerd. Van de zestien aangeleverde vlinders bleek er één *Horisme radicularia*, de tweelingbosrankspanner te zijn, op 17.vii.2014 zat deze in de val. De soort leeft ook in open beek-begeleidende bossen en bosranden op bosrank.

Op 6.ix. zat *Laspeyria flexula* (Denis & Schiffermüller), de bruine sikkelluil, in de val. Dit is een soort die leeft in bossen, struwelen, parken en oude boomgaarden. 2014 was een uitzonderlijk goed jaar voor deze soort met een piek in juni-juli. Naast de voorkeur zat op 1.viii. *Euplagia quadripunctaria* (Poda), de spaanse vlag, een soort van vochtige bossen en struwelen bij warme (kalk)graslanden welke leeft op diverse kruidachtige planten waaronder koninginnenkruid (*Eupatorium cannabinum*), *Nephtopterix angustella* (Hübner), de kraagvleugelmot werd waargenomen op 4.ix. en leeft op kardinaalsmuts (*Euonymus*).

De statistieken tot nu toe leveren dan het volgende resultaat:

1708 macrovlinders verdeeld over 248 soorten. Met 25 zeldzame macrovlinders, onder te verdelen in acht zeldzame en drie zeer zeldzame soorten.

443 microvlinders verdeeld over 102 soorten, met 44 zeldzame microvlinders onder te verdelen in dertien zeldzame en drie zeer zeldzame soorten.

De nachtvlindermonitoring in Eys wordt hiermee afgesloten want de val staat nu, door mijn verhuizing, op de Bergstraat in Egmond aan zee. Ik wil mijn dank uitspreken aan de organisatoren van de NML, Ernest van Asseldonk, Guido Verschoor en Jan Boeren. Aan Arnold Wijker, Anton Cox en Marcel Prick voor diverse determinaties, Paul Vossen, Mark de Mooij met behulp van Eric Poulsen voor het melden van een nieuwe soort en Frans Cupedo voor de genitaalpreparaten van de *Horisme*-soorten.

Het smeren in de Noordhollandse duinen is inmiddels begonnen en ik mag niet klagen, Arnold en ik troffen *Xylena vetusta* (Hübner), de houtkleurige vlinder, op 9.iii. aan op smeer. Ik wens jullie allen een vlinderrijk 2015 toe!

Literatuur

Vossen, P. & M. de Mooij, 2015. Nachtvlinder op licht op de Sint-Pieterberg in 2013 en 2014. Natuurhistorisch Maandblad 104: 68-72.

www.microlepidoptera.nl

www.vlindernet.nl

Frans Post - Bijzondere waarnemingen uit 2014

Kort verslag door Hans Groenewoud

Frans toont een aantal bijzondere soorten. *Cilix glaucata* (Scopoli), witte eenstaart, een soort met een vreemde verspreiding: langs de kust en verder alleen het Rijk van Nijmegen en het heggelanschap rond Boxmeer. *Leucodonta bicoloria* (Denis & Schiffermüller), tweekleurige tandvlinder, die in Brabant achteruit gaat.

Daarnaast toont hij de volgende soorten: *Apamea aquila* Donzel, pijpenstro-uil; *Deileptenia ribeata* (Clerck), satijnen spikkelspanner; *Ennomos fuscantaria* (Haworth), essenspanner; *Laspeyria flexula* (Denis & Schiffermüller), bruine sikkeluil; *Mythimna unipuncta* (Haworth), eenstipgrasuil; *Phyllodesma tremulifolia* (Hübner), espenblad; *Panthea coenobita* (Esper), schijn-nonvlinder en *Sideridis reticulata* (Goeze), gelijnde silene-uil.

We weten allemaal dat bij een lagere temperatuur vlinders minder vliegen. Frans heeft dit in kaart gebracht en constateert dat er beneden 4° C geen vlinders meer vliegen. Een soort die het goed volhoudt bij een temperatuur beneden 10° C is *Clostera curtula* (Linnaeus), bruine wapendrager. Nog een opmerking over *Arctia caja* (Linnaeus), grote beer: deze vliegt normaal pas laat in de nacht, na half twee begint deze te vliegen. Frans heeft dit jaar bij Neeltje Jans (prov. Zeeland) geïnventariseerd en daar begon deze veel vroeger te vliegen. Mogelijk waren er daar gewoon heel veel, maar het zou ook op afwijkend gedrag in dat gebied kunnen wijzen.

Harry Groenink - Een aantal vlinders met diverse afwijkingen

Agrochola lota (Clerck), zwartstipvlinder, één vlinder waarbij de zwarte stip ontbreekt die werd waargenomen te Zuidloo op 3.x.2014.

Operophtera brumata (Linnaeus), kleine wintervlinder: een dier met een bruine band op de ondervleugels te Zuidloo, 12.xi.2014.

Leucania comma (Linnaeus), komma-uil: een exemplaar met lichte achtervleugels in plaats van de normaal veel donkerder vleugels, Borkeld 17.vi.2014.)

Paradarisa consonaria (Hübner), vierkantspikkelspanner waargenomen te Zuidloo op 28.vi.2014, een exemplaar met een licht vlekje in de voorvleugels zoals het bij de donkere vorm in het boek staat.

Toch is het nog een vraagteken, maar wat het anders moet zijn weet hij niet.

Eupithecia spec. Een ongedetermineerde vlinder, in Zuidloo op 27.v.2014 verzameld.

Nymphalis polychloros (Linnaeus), de grote vos waargenomen te Bathmen op 15.iii.2014 en *Nymphalis xanthomelas* (Esper), de oostelijke vos welke laatste op 14.vii.2014 in Zuidloo is gevangen. De Grote vos komt uit een hele oude collectie. Zie de bijgevoegde foto's van de Oostelijke vos en de Grote vos.

Bijlage

Verlag van de kascommissie van de sectie Ter Haar over het boekjaar 2014

De kascommissie bestond uit de leden Maja de Keijzer en Ruud Vis. Op 17 en 20 januari 2015 ontving de kascommissie van de penningmeester Mathilde Groenendijk een digitaal overzicht van het financieel jaarverslag met alle onderliggende transacties, de scans van de bankafschriften en betalingsbewijzen alsmede de begroting 2015.

De leden van de kascommissie hebben ieder afzonderlijk de toegestuurde stukken bestudeerd. Een kleine vergissing in het overzicht is door de penningmeester naar tevredenheid hersteld. Het eindsaldo kas ad € 32,90 werd niet “fysiek” door de kascommissie vastgesteld. Hoewel de onvoorziene uitgaven hoger waren dan begroot, werd het boekjaar toch afgesloten met een positief saldo van € 240,77.

De kascommissie heeft de penningmeester gecompimenteerd voor haar zorgvuldige documentatie. Ze stelt de ledenvergadering van Ter Haar voor om het financiële jaarverslag 2014 goed te keuren en de penningmeester te dechargeren voor het gevoerde financiële beleid over 2014.

Dordrecht, januari 2015

Maja de Keijzer
Ruud Vis

BIJEENKOMST VAN DE SECTIE SNELLEN

De volgende bijeenkomst van de sectie wordt gehouden op
Zaterdag 10 oktober 2015

Om 11.00 uur in Natuurcentrum "De Schaapskooi" Overboeicop 15, 4145 NN
Schoonrewoerd. Tel: 0345-641201 website: www.natuurcentrum.nl

AGENDA

10.30 uur	<i>Zaal open</i>
11.00 uur	Opening Verslag vorige vergadering Bestuursmededelingen en rondvraag
12.30 uur	<i>Lunchpauze</i>
13.15 uur	Faunistische mededelingen, eerste deel
14.30 uur	<i>Middagpauze</i>
15.00 uur	Faunistische mededelingen, tweede deel
16.00 uur	Sluiting

Eddy Vermandel zal **niet** aanwezig zijn maar wel op de Ter Haar bijeenkomst van 7 november a.s.

De secretaris stelt het op prijs als faunistische mededelingen vooraf worden aangemeld via de website: www.sectiesnellen.nl (homepagina → *Lezing aanmelden*). De mededelingen worden dan in de vooraankondiging van de bijeenkomst meegenomen.

In het natuurcentrum is een bar aanwezig waar u drinken en koeken kunt kopen, in de lunchpauze wordt soep geserveerd. Er worden echter **geen broodjes** aangeboden! U wordt verzocht zelf voor uw lunch zorg te dragen.

Bereikbaarheid: zie bijeenkomst Sectie Ter Haar.

BIJEENKOMST VAN DE SECTIE TER HAAR

De volgende bijeenkomst van de sectie wordt gehouden op
Zaterdag 7 november 2015

Om 11.00 uur in Natuurcentrum "De Schaapskooi" Overboeicop 15, 4145 NN
Schoonrewoerd. Tel: 0345-641201 website: www.natuurcentrum.nl

AGENDA

10.30 uur	<i>Zaal open</i>
11.00 uur	Opening Verslag vorige vergadering Bestuursmededelingen en rondvraag
12.30 uur	<i>Lunchpauze</i>
13.15 uur	Faunistische mededelingen
16.00 uur	Sluiting

Eddy Vermandel zal aanwezig zijn met zijn entomologische attributen en literatuur, zie www.vermandel.com. Indien u er zeker van wilt zijn dat hij de gewenste artikelen bij zich heeft kunt u het beste vooraf contact met hem opnemen: tel: 0114 370 378, e-mail: info@vermandel.com. Bestellingen vooraf gedaan zullen eventueel portovrij worden toegezonden.

Bereikbaarheid met de auto

Vanaf de A27 vanuit Breda: neem afslag Lexmond. Na 200 meter op rotonde rechts naar Hei- en Boeicop. Na 100 meter rechts naar Hei- en Boeicop. Volg deze weg 5200 meter, door het dorp. (Let op de snelheidsbeperking!). Aan de rechterzijde is "De Schaapskooi".

Bereikbaarheid met het openbaar vervoer

Vanaf richting Utrecht: neem A2 richting 's-Hertogenbosch. Na verkeersplein Everdingen, 4500 meter, afslag 12 (Leerdam/Everdingen). Bij de tweede kruising rechts af: Hei- en Boeicop-Lexmond. Na 1800 meter aan linkerzijde is "De Schaapskooi". Vanaf de A2 's-Hertogenbosch: na verkeersplein Deil doorrijden tot afslag Zijderveld/Leerdam. Hierna zie boven. Neem buslijn 85 tussen station Leerdam en Utrecht v.v., stap uit bij de halte op de kruising naar Hei- en Boeicop en bel de Schaapskooi, tel: 0345 641 201. Vertrek Utrecht-Jaarbeursplein: 01 en 31 min. Over het hele uur en vertrek Leerdam-station: 25 en 55 minuten over het hele uur.

